

Femte Aargangs andet Hefte.

I.

Om Tidernes Indflydelse paa Skolevæsenet *).

Sat anordne og bestyre Skolevæsenet — en Sag som i vore Tider først ret er sat i Bevægelse, og endnu drives med saa megen Iver og efter saa forskellige Meninger — er i mine Tanker intet vanskeligere, end at træffe den Middelvei, at man hverken ved at seie Tidens Fordringer alt for slavisk, forsynder sig imod Eftertidens, og det som mere er, Menneskehedens Fordeele; heller ikke, ved at stride alt for haardnakket imod sin Tids Nykker, spilder Umagen, og med mange Ophævelser udretter intet.

Denne Tingenes og Begivenhedernes Sammenstød, og saa at siige Stemning, som vi kalde Tiderne, er som en Elv: vil vi seile imod den, saa have vi megen Møie at styre Baaden saaledes, at Strømmen ikke fører os hovedkulds tilbage med sig: have vi den derimod med os, føres Fartøiet af sig selv, og fuldender sin foresatte Seilads uden nogen Møie. Deraf kom-

mer det, at Planer og Forslag, som man paa en Tid neppe lægger Mærke til, paa en anden Tid antages og understøttes saa begjærligen, at de ikke allene sættes i Udøvelse og lykkes; men endog skaffe deres Ophavsmand Ære og Navn af vise Mænd og nyttige Borgere.

Det volder: vi Mennesker giætte os selv, og hvad ofte ene er Tidernes Roes, tilskrive vi daarligen vor egen Wiisdom og Dyd. Der er den, som gjør stort Væsen af sine Fortjenester af Staten, og ved sine Handlinger og nyttige Foretagender faaer Navn af sine Medborgeres Ven og Fædrelandets Fader, som ikke forstaaer andet, end at passe de beleiligste Tider til at handle, og at læmpe sig efter sine Samtidiges Tiibeiligheder og Smag. Der er den anden: han tilsidefættedes og udeles, fordi han, i Wiisdom og Dyd opløstet over sit Aarhundredes Maal, arbejder paa at oplyse og forædle sine umodne Tider. For at ansøre et Exempel! Hvo vilde i den frie Republiks Tid i Rom have taalt en Almuestribun, som havde gjort Forslag om at afskaffe Trællestaden, og satte denne talrige Menneskeklasse i Frihed? Ikke skulde han faaet Navn af

*) Dette er en Oversættelse af tvende latinske Programmer, sammentrukkne i eet, som læses i mine Opuscula latina No. XVI. under Titel af: De vi seculi in constituenda re scholastica. Jeg har troet, at Journalens Læsere ikke vilde fortryde paa, om jeg nu og da meddeeler dem et og andet Stykke af denne Samling i en frie Oversættelse; allerhelst da Hr. Prof. Løbe ventelig er bleven hindret fra at oplyse sit i Tris giivne Løfte, at meddeele Udtog af de Stykker deri, som han ansaae interessante for Læse og Lærde. See Tris for 1793. S. 216.

Menneskeven og Menneskerettigheders Forsvarer, nei, af Menneskerettigheders Forstyrer, af den gemeneste og lumpeneste Hylker, af Fædrelandets Morder og Forræder. Men hvo drister sig i vore Tider til at forsvare Trælles Vilkaar, uden maasse en Linguet *), som søger mere at roses hos Efterlægten for Vittighed, end at gavne sin Samtid ved at læmpe sig efter dens Tænkemaade. Overalt, hvad vi holde for Paradort i Meninger, er ikke andet end Parakronisfe — om jeg tør bruge dette Ord — stot det hen til andre Tider og andre Sæder; det vil faae et andet Udseende, og du vil see det anderledes optaget i Verden.

Ja, saa er det: de menneskelige Ting føres af en uimodstaaelig Eliabne, hvilken vi beklædere kalde Forsynet; og naar vi allermeest synes at lede, og ved Exempler og Meninger at foregaae, saa gjøre vi ikke andet end følge, og med al vor Bestræbelse komme vi ikke andensteds hen, end hvor det Bøsen vil, som styrer os.

Desto mere maa man forundre sig over Menneskenes daarlige Ophævelser, som snart umaadeligen ophøje deres Aarhundredes Blisdom imod de forrige Tider, og med næsten arithmetisk Visshed ere overbeviste om, at deres Børns Lyksalighed vil blive endnu større: snart trække los imod deres Aarhundredes Forfædere, tilskrive dem Sædernes Fordærvelse, Religionens Forsald, Urelighed og Fromheds Afstagselse; ja det seiler ikke meget i, at de ogsaa faae Skyld for Lustens Umundhed og andre Menneskeplager: dem holde de for Ret og Pligt at søffølge med Jld og Sværd og Bagvaskelse.

Voltaire for Exempel, hvo veed ei, hvor ilde han maa høre, ikke alene hos den ringe Almue, men ogsaa hos lærde og vise Mænd, som raabe paa, at han

er født til sine Tidsaldrendes Ulykke, og klage over, at hans Raadhed og Letsindighed er Skyld i den Irreligion og Anggesløshed, hvori vort Aarhundrede hver Dag dybere styrter. I dette Raisonnement, saa gode Grunde de lærde Mænd troe at bygge paa, synes jeg dog at blive to Feil vaer: den første, at imens de i deres Harm trække alt for ubetænksom los paa Lasterne, lægge de ikke Mærke til Dyberne som ligge imellem og ved hvis Mellemkomst Lasterne, som Tacitus siger, godtgjøres, og lukke Qinene til for de mange og store Fordeele og Tjenester, som man bør antage, at Verden skylder Voltaire, naar man ikke vil antage, at de menneskelige Ting i Verden føres af et blindt Husflud, men at de bestyres af et viist Forsyn, imod hvilket det vilde være en Fornærmelse, at troe, at en Mand, udrustet med saa mange og saa store Gaver, som neppe i enkelte Aarhundrede tilfælde enkelte Mennesker, skulde være født til Menneskeslagets Ulykke. Den anden Feil er, at de ikke indsee, at Voltaire selv ikke er Ophav til de Laster, som de vil, skulle være hans. Han fandt Sæden til Lasterne allerede indsluttet i sine Tiders Indvolde, saa at sige, og udløkkede dem ikkun, og gav dem Næring ved sit Genies Tønder; men selv i det Mærke hvori de krøbe om og ved at krybe samlede Kræfter, skulde de, endog uden Voltaire, have brudt ud og anstuffedet det Frikske med det Syge, og tidligere eller sildigere forvoldet den samme Revolution i Sæder, som vi give Voltaire Skyld for.

Tanke vi da, at hans guddommelige Weltalenhed skulde have virket med saa stor Kraft paa Menneskenes Hierter og Følelser, dersom ikke de store Mænd i Ludvig den fiortendes Tid havde forsynet ham med et ved de ypperligste Skrifter dannet Sprog? dersom ikke hans Landsmænd havde begyndt at faae Smag paa den ved disse samme Mænds Hielp i Gang satte Tanke- og Skrivefrihed, og at anvende den paa Underføgelsler om de vigtigste Meeninger i Theologie og Philosophie?

*) Det er bekiendt at denne vittige Fransmand iblandt saa mange Paradorer ogsaa paatog sig at forsvare Trællestanden med meget speciose Grunde,

Tænkt vi, at han havde kunnet give hele Europas Sæder dette Stød, dersom ikke de Franke, berømte baade af Krigsbedrifter og af Videnskabernes Dyrkelse, havde allerede opfyldt Europa med deres Navns Beundring, og, under Oplysningens smigrende Navn, havde listet de andre Nationer deres Sprog, deres Sæder, selv deres Laster paa?

See her — eller ingensteds — er den Punkt vi søge. Det Aarhundrede vi holde for vores, er ikke vores. Forældre og Forsædte have dannet det, og efterladt det til os, i nogle Stykker næsten fuldført, i flere mindre eller mere begyndt: de næsten fuldførte Dele lægge vi sidste Haand paa, og bringe dem til Ende: det Begyndte uddanne vi videre og overlade det til vort Afkom, for at tage sat paa det igien og bringe det videre.

Alligevel er Meningen heraf ikke denne, som om vi skulde troe, at vi havde slet ingen Deel i denne de menneskelige Tilbragelses Giarung. Vi have Deel nok i det, at, omendskiødt vi sætte intet i Bevægelse — thi de fleste Ting sættes i Bevægelse ved Aarsager, fra lang Tid tilberedte og mere ved Slump end menneskelig Overlæg fremdrevne — saa have vi det dog i vor Magt, at støde dem frem, naar de ere satte i Bevægelse og give dem nye Kraft, og saaledes, snart ved vor Wiisdom og Dyd at fremskynde, snart ved vor Daarlighed og vore Laster at forhale vore Tidens Lyksalighed. Og overalt føler enhver af os, naar han ikke er født aldeles en Træknub, at han er en Deel af sit Aarhundrede, og anseer dets Ære i gode Hand-

slinger, eller Skam af slette, saaledes at angaae sig, at han drives af en ædel Lyst til at søge hien, eller at afværge denne. Og dersom dette er en Bildfarelse eller et Glækkerie, saa behage vi os selv med denne Bildfarelse, og vil heller saaledes glækkes, end nedstøde til Træbulles og Klodses Vilkaar, mangle Følelse af Livet.

Men — vil man sige — hvad gaaer dette Skolevesenet an? Thi dersom gif jeg dog ud, og søgte mine Betragtninger, uden Omsvøb, ved Ideernes naturlige Gang, herhid. So meget. Tidens Indflydelse og Nykker herse ikke mindre i Pædagogiken, end i de andre Statsstyrelsens Dele. Thi naar vi undersøge, hvorledes ikke alene Skoletugten, men ogsaa Skoleundervisningen til alle Tider har været, saa vil vi finde, at den altid har holdt lige Skridt med Tidernes Sæder og Aand. Jeg vil ikke gaae tilbage til vor Fædrelands ældre Tider, da man tænkte sig Færle og Riis saa foreenet med en Lærers Person, at man ansaae Morten Borup, som i mange Aar havde styret Skolen i Aarhus med stor Berømmelse, hædret ved at give ham en Færle i Haanden paa hans Ligsteen*). Disse Tidens Skolevesen beskriver Mr. Christen Pedersen**) saaledes, at Skolerne snarere maa have seet ud som Kettersteder og Skafotter, end som fri Konstners Værksteder, da Børnene sadde flælvende og bævende ved at see deres Lærere, ligesom Hæterne ved at see Hundene, og kunde for Angst hverken sandse eller fatte hvad der blev lært, og naar nogen bebrejdede Lærerne denne Haardhed, svarede de: at for saa

*) Denne Morten Borup levede i Enden af det trettende Aarhundrede, og kaldes af Binding Acad. Haan. S. 445 den berømteste Skolelærer i hele Niget. Hans Levnet paa Latin har Prof. og Rector Jens Worm udgivet af et Haandskrift og ladet trykke ved Enden af sit Forsøg til en Skolehistorie, som er indrykket i det Kiebenhavnste Videnskabers Selskabs Skrifter Tom. II. p. 345 følg.

**) I en dansk Bog kaldet: Om Børn at holde til Skole og Studium, trykt i Antwerpen 1531, hvorfra meddeles Excerpter i det danske Magazin første Bind p. 45 følg.

høi en Pris havde de kjøbt deres Lærdom og Viisdom, og ringere vilde de ikke sælge den *). Spørge vi nu, hvorledes denne Lærdom og Viisdom har seet ud, som hine solgte saa dyrt, saa lærer den samme Mand os: at Børn i 15 til 20 Aar lærte hverken at tale flikkelig Latin, eller skrive deres Modersmaal tilgavn's **).

Den gode Christen roser vel, at der allerede i hans Tid var giort saa stor Forandring i disse Ting, at Børn i Spøg og med Fornøielse, uden Hug og Slag, undervistes i al Slags Viisdom, Lærdom og Sprog, og i tre eller fire Aars Tid lærte langt mere og bedre, end tilforn, da de sadde 15 til 16 Aar i Skolerne. Imidlertid befrygter jeg, at denne i fremmede Tider saa skarpsynede Mand har ikke seet skarpt nok til i sine egne, og tillagt den nyelig fete Kirkeformation alt for stor Indflydelse i Skolernes Forbedring. Vel nægter jeg ikke, at Reformationen har giort sit til, at baade den gamle strænge Skoletugt er bleven mildere, og Undervisningen selv læmpet efter det borgerlige Livs Nødvendigheder, i det mindste efter Lærernes, især Theologernes nye Tare. Alligevel udrettede den dette ikke alene, ei heller skede denne Forandring pludselig. Thi endnu i vore Forældres Tid, 200 Aar efter Christen Pedersen, er det bekiendt, at Riset og Ferlen har haft stor Deel nok i Skolernes Bestyrelse. Daade var det Skik, naar en Underlærer eller Herer blev indsat, at levere ham en Ferle i Haanden, som et Mærke paa hans Magt; og Skolernes blomstrende Tilstand, saavel som Lærernes Nøes bedømmes ikke efter Overbærelse og Mennekelighed, hvorved de troede at de unge Gemytter forkieledes, men efter Alvorlighed

og Strængthed. Thi den Skole, hvor Børnene med stærke Strængthed holdtes til at iagttage Skoletimerne, at bivaane Dantien, saavel i Skolen som i Kirken, at reise de foresatte Lærier paa det nøiagtigste op; hvor fremdeles Nisene ved enhver, endog den mindste Forseelse, toges hurtigen frem, hvor intet skændedes Ungdommen hverken i Sæder eller Lærdom; der strømmede de til fra alle Kanter, denne Skole ophøiede Forældrene, og Børnene, naar de bleve Mand, vare stolte af, her at have lagt deres Studeringers første Grundvold. Og det var saa langt fra, at denne Strængthed efterlod noget Grol eller Had hos de unge velartede Gemytter imod de strænge Lærere, at jeg erindrer, i min Barndom at have hørt Børne sige, at de skyldte den strænge Tugt, hvori de som Børn havde været holdte, at der var blevet noget af dem, at de vare blevne nyttige baade for sig og andre: uden Hug og Slag vilde de forfaldet til Dovenskab, Blødhed og Lidderlighed, vilde de blevet Skarn og Døgenigter. — Det volder, de Tidens Bestedenhed var saa stor, at hvad Godt man fandt hos sig, tilskrev man Forældre og Lærere, Feil derimod og Laster, sin egen Dovenskab og Vanart; men dette udlagge vi nu, som lavt Sind og nedrig Tankemaade.

Dertil kom, at saavel Huustugten, som den offentlige Tugt var ikke mindre skarp og strang. Da Ungdommen baade offentlig og privat var vant til at adlyde de Ældre, at rette sig efter Myndighed og Besalning, ikke ustraffet at liste sig fra hvad dem blev paa budet, ikke at skianere eller kræve Grunde for deres Lydighed: saa er det ikke at undre, om de, naar de

*) "De forkuede og mange med Slag og Hug, at de sadde saa rædde, som en Hare for Hunde, og kunde ikke komme ihu, hvad der sagdes og læstes for dem ic. Naar nogen straffede dem derfor, og spurgde: hvi de vare saa umilde imod deres Disciple? svarede de: jeg haver saa kjøbt min Lærdom og Viisdom, jeg vil og saa sælge samme igien." 1 c. p. 50.

**) "Der ginge mange til Skole i 15 eller 20 Aar, og de kunde hverken tale ret Latin, eller skrive god Dansk, paa deres eget Tungemaal," 1 c. p. 46.

kom i Skole, fandt sig villig i denne samme simple Lydighed. Og efter denne Tugtens Beskaffenhed var selv Underviisningen lempet. Børn sendtes i Skolerne, ikke saa meget for at dyrke Forstanden ved at lære, som for ved Læremaaden at danne Sædnerne til Alvorlighed, Beskedenhed, Taalmodighed i Arbeide, og villig Lydighed. Hvad Tid der var tilovers fra Andagtsøvelser, saasom Bøn og Sang i Kirken, Bibelsens Forelæsning og andre fromme Forretninger, tilegnede sig det latinske Sprog næsten ene. Og her tog man sig for intet mere i Agt, end at Grundene skulde blive løseligen og skodeles lagte. Derfor bestemte man visse Aar til at lære grammatikaliske Regler udenad, visse Aar til Glosser; og naar man da tog en Auctor i Haand, saa sørgede man for at forvandle ham til Saft og Blod, d. e. at uddrage enhver Phrase, lære udenad enhver Tante og Talemaade, og giøre sig disse fortrolige ved Imitationer og Variationer. Ti og flere Aar, tilbragte med disse Øvelser, holdtes ikke ilde anvendte; imidlertid tog Alderen til, de unge Sieler fik med Aarene naturlig Styrke og Modenhed, og af denne, forbunden med Taalmodighed til Arbeide, lovede man sig mere til at vogte Stadens Erinder retteligen, end af megen og mangehaande Lærdom. De fleste Statens Nødvendigheder vare ogsaa af det Slags, at de mere udfordrede et rigtigt Begreb om Tingene, og almindelig Mennekesforstand, end nogen udsøgt Lærdom, eller sin Tænkekræft. Thi i Religionen var det Dødsynd at være viis over de foreskrevne Formularer, eller at tolke Bibelen anderledes end Luther havde gjort det: Levemaaden i det daglige Liv var simpel og tarvelig: Næringerne indskrænkede til det Nødvendige: Lovene hverken mange eller dunkle: Statens Indkomster baade visse og rede: Krigskonsten udkravede Mod i Dyrket og Styrke i Legemet, og savnede ikke de Lærdes Hørsale: overalt det borgerlige Livs Nødvendigheder saaledes beskafte, at de ikke (som jeg har sagt)

krævede saa meget et ved overflødig Lærdom og mange Indsigter dannet Genie, som Værlighed og Følelse for det Rette og Anstændige.

Men nu begyndte Sædnerne lidt efter lidt at forandres; det borgerlige Liv og de offentlige Næringer fik en anden Skikkelse: det blev derfor ogsaa nødvendigt at der maatte ske en Forandring i Skolerne, saavel i Underviisningen som i Disciplinen. Hvad det er for Aarsager og Tildragelser, der give Sædnerne Stød og forandre dem, er ikke let at sige, da de fleste Sædners Forandringer overrumple os hemmeligen og lidt efter lidt, uden at vi formærke det, og tillige ere forbundne og sammenknyttede med saa langt fraliggende Aarsager, at vi mere blive Virkningerne og Følgerne vaer, end fra hvad Begyndelse de komme, og hvad Fremstridt de giøre. Det er i Almindelighed aabenbart, at Sædnerne ere forbundne med Levemaaden, og at denne beroer paa Næringer, Konster, Haandværker, og overalt paa de Haandteringer, som paa enhver Tid ere herskende hos et Folk. Ogsaa er det bekiendt nok, at Sædnerne hos de fleste europæiske Folk have faaet en mærkelig Forandring, fra den Tid en videre Mark er bleven aabnet for Handel og Skibsfaar, og en Tilvæxt af alle Slags Haandteringer, liberale og uliberale, har gjort det stille og ørkesløse Liv behageligt for Mennekesne, og indført Elegants og Overflødighed i det daglige Liv, i Stedet for den Naahed og Haardhed, som Krigens Konster, de eneste man for lagde sig efter, tilligemed den ringe og tarvelige Føde, befordrede. Men det er ikke mindre bekiendt, at Statens Nødvendigheder fra samme Tid og af samme Kilder have faaet en uendelig Tilvæxt. Hvad Under, om i Verneopdragelsen, ved saadanne Sædner og i saadan Tingenes Tilstand, hverken den gamle Disciplins Strængighed har behaget de ved Velstand og Blødhed forkælede Tidaldrende, eller de forige Tidens fattige og tarvelige Un-

undervisning har været tilstrækkelig til Statens forøgede Lærv?

Dette var Aarsagen, at bes Frankke, der gavede det første Stød, saa at sige, til den Omveltning hvorom jeg taler, gjorde Begyndelse med et nyt System i Pædagogien, lempet efter Sødernes og Statens nye Fordeele. Thi efterat Jean Jacques Rousseau, for 25 Aar siden, i sin deilige Roman Emile havde fremsat sine nye Raad om Børneopdragelsen, og med Emils Opdragelse sat dem, saa at sige, i Værk og udført dem; fandtes strax Mænd i Tydsland — som de Tydske pleie med vedholdende Flid at rafinere hvad de have faaet af deres Naboer, og iværksatte hvad andre labe blive ved Speculation — som med Begierlighed grebe de roussouiske Forslag, omgiorde nogle, lagde ogsaa nogle til, som det er let at lægge til det Opsundne. Saa stiftedes Skoler, hvilke, for ved et nyt Navn deels at drage Almuens Øine til sig, deels ogsaa at giøre Opsigt med disse Instituters Aand, ikke kaldtes Skoler, ikke Pædagogier, ikke Gymnasier, men Philanthropiner, (Menneskekiærligheds Instituter), som om Menneskekiærlighed aleene havde motiveret dem, eller som Børn i dem allersørst skulde undervises til Humanitet, da de gamle Skoleindretninger snarere dannede Lærde end Mennesker; thi af saadanne ikke meget humane Beslybninger gienløde disse Humanitetens Heroldes Skrifter.

Og ingen Under! thi Sagen blev strax giort til en Næringsgag, hvorved Folk troe at kunne tillade sig Alt, hvad der kan befordre deres egen, og skade Andres Fordeele. Den Aand som styrede disse Instituter, var den stære Frihed: dennes Sag, meente man, forsømtes i de gamle Skoleindretninger, hvor baade den strange Tugt og den pedantiske Læremaade indknebs Sielen, og giorde af Børnene snarere Maskiner og Traadukker, end Automater: disse skammelige Waand burde brydes, og den guddommelige Aand sættes i

Frihed, at den, overensstemmende med sit Opdrag, kan tage sin Flugt i de høiere Regioner. Det er ikke at undre, at disse stolte Læster bleve graadigen optagne af Tidens Mennesker, som alt længe kiæde af den Strængighed, hvormed den gamle Disciplin, saavel offentlige som private, der endnu var tilovers i Skole-Love og Indretninger, holdt Ungdommens Sieler i Evang, og svarede lidet til den under Friheds smigrende Navn tiltagende Licents i Søderne. Dertil kom den sundere, og til Tidernes Genius og Staternes trængende Nødvendigheder mere passende Studeremaade, som disse nye Instituter lovede. Thi da de gamle Skole-Indretninger holdte sig gemenlig inden de lærde Sprogs Grændser, som Saa kunde dømme om og sætte Priis paa; saa droge disse Skolereformatorer denne hele Sag under Forældrenes Forum, hvilke de satte til at bestemme de Kundskaber, hvori det var til Fordeel saavel for Børnene selv som for Staten, at de bleve underviste; thi Undervisningens sande Kraft og Statens Vel beroede paa Ting, ikke paa Ord.

Hvad der i dette Foregivende er Pralerie og Forsængelighed, hvad Sandhed, eller hvad Tidernes Betragtning byder at forandre i de gamle Skole-Indretninger, hvad Hensyn til Søder og Humanitet at beholde, undersøger jeg nu ikke. Det troer jeg at have beviist, hvad jeg fremsatte, at det er Tidens Genius, som styrer saadanne Instituter, ikke Sagens Godhed eller Forslagenes Wiisdom. Og dersom dette saaledes forholder sig, saa sees hvilken Klogskab og Vaersomhed der bør bruges af dem som styre Skolevasenet, at de ikke enten paa den ene Side ved herskende Meningers Letfindighed føres paa Afveje, eller paa den anden ved haardnakken Vedhængenhed ved det Gamle, giøre Naturen Bold og forstyrre dens usforanderlige Orden.

II.

Det Fletscherſke Legat.

Dette, ſiandt ikke uvigtige Legat, har Publicum hidindtil ingen Kundſkab haft om. Mig er i det mindſte ingen offentlig Efterretning derom bekiendt. Hans Høiarværdighed Hr. Biſkop Valle, den ene af Legatets Curatorer, har haft den Godhed at meddeele mig til Afbetiening dets Negociationsprotokol, hvori Legatets Stiſtelsesbrev er indført, opſat paa tydſk af Stiſterinden ſelv. Jeg havde, førend jeg laſte det, i Sinde at bekiendtgjøre det heelt og holdent, tilligemed en danſk Overtættelſe. Men da det deels er opfyldt med Familie- Anecdoter, ſom aldeles ikke kan intereſſere det danſke Publicum, deels ikke er ſrevet i den ordentligſte Stiil, ja paa nogle Steder, dog ikkun i Viſager, uforſtaaelligen; ſaa har jeg troet, at et Udtog af det ſom egentlig vedkommer Stiſtelsen ſelv, vilde være nok for danſke Læſere.

Stiſterinden er Frue Rachel Sophia von Marſchalch, af det ſarife friehertlige Huus von Fletscher. Hun havde været gift med den Kurſarife Overforſtmeſter von Marſchalch, med hvilken hun ſynes at have levet i et miſforſoiet Ekteſkab, da hun efter 5 Aars Samlevnet med ham, forlod ham i Aaret 1711, og drog med ſine Børn til ſin Fader, hvor hun forblev indtil 1730. I dette Aar reiſte hun til Danmark, hvor hun fik to af ſine Sønnen i Dienſte, den ene ſom Meſſor i den gottorpiſke Overret, den anden i Krigs-Æneſte, hvor han avancerede indtil Oberſt. Dette foranledigede hende ſiden at trække ſine fleſte Midler til Danmark, og ſelv at tilbringe ſin meſte Levetid her. Imidlertid foretog hun nogle Gange Reiſer til ſit Fædreneland, hvor hun opholdt ſig i Langendorf, Leipzig og Raumburg, undertiden temmelig længe. Men da hun iſer ſandt Behag i Kiøbenhavn, ſaa vendte hun derhen tilbage med det Forſæt at be-

lutte ſine Dage i denne Stad, hvor hun nød megen Agtelſe, ſaavel af Hoffet ſom andre.

Hvad der ellers fornemmelig har bevæget hende at drage til Danmark, har nok været Overeensſtemmeſe i religiøs Tankemaade med den i Chriſtian den ſettes Tid herſkende Pietet, hvilken hun havde lagt for Dagen i ſit Fædreneland ved adſkillige gudelige Skrifter, hvoriblandt et under Titel af: Die ſuchende und findende Gnade, og et andet ſom hun efterlod i Wiſc., og ſom ſtedſe ſkal forblive ved Stiſtelsen, kaldet: Tägliche Uebung aus dem Glauben gehender Tugenden. Denne Tankemaade ſynes ogsaa at have været den fornemſte Anledning til hendes Wiſforſtaaelse med ſin Familie.

Hun gjorde for ſin Død adſkillige Legater til ſit Fædreneland, ſaasom til Baiſenhuſet i Langendorf, til Præſte-Enkerne ved Stiſtet Raumburg, foruden til ſin Familie. Men den fornemſte Stiſtelse var beſteemt for de danſke Stater, hvilke hun ſkænkede en Capital af 16000 Rd. til et Legatum, ſom efter hendes Faders Fulde kaldes det Fletscherſke, og Renten deraf aarlig uddeles til tre Præſte-Enker i de Kongelige danſke og tydſke Lande, tilligemed en Studiosus Theologiæ, hvoraf enhver ſkulde nyde en ſierde Part, Enkerne deres Livſtid, men den theologiske Student ikkun i tre Aar. Til at beſtyre denne Stiſtelse og at udnavne Legatarierne, indſattes for beſtandig Biſkoppen i Sieldlands Stiſt, tilligemed den ældſte tydſke Hofprædikant, ſom Curatorer. Dog ſkulde ingen Distribuus have Sted, førend hendes endda levende Sen, den hertugelig weimarſke Kammerjunker og Amtshauptmand Frederich Rogert von Marſchalch, ſom i ſin Levetid ſkulde nyde den fulde Rente af Kapitalen, ved Døden var aſgangen. Da dette Dødsfald i Aaret 1774 indtraf. — Frue Marſchalch ſelv var allerede i Aaret 1763 død i en hei Alder — reiſte ſig Arvingerne med Indſigeliſer imod Teſtamentet, hvilke dog om-

sider i det Gode bleve bilagte. Ved dette Forlig var den fornemste Betingelse, at Frue Charlotte von Marschalch, Enke efter Stifterindens ældste Søn, skulde nyde en Plads mellem de med Pension af Legatet forsynede Enker; hvilket, da det var imod Testamentet, ikke kunde skee uden Kongelig Dispensation, som ogsaa uden Bønselighed beholdtes.

Den første Distributis skeede Nar 1776, og vare de første Nydende tildeels af Testatricen selv enten udnævnte eller bestemte. De som nærværende Tid have Renterne, ere:

a) Enker:

- 1) Ovenmeldte Frue Marschalch i Crossen.
- 2) Frue Hansen, Enke efter afg. Sognepræst Hansen til Helliggeistes Kirke.
- 3) Frue Vogelius, Enke efter afg. Sognepræst Vogelius til samme Kirke.

b) Studenten. Candidat Christian Ludvig Strøm.

Capitalen — dersom ingen Forandring er giort deri siden 11 Dec. 1792; thi længer gaar ikke Regnskabsbogen — er for nærværende Tid udsat i Balsbøgaard i Sieland, tilhørende Hr. Oberst von Castenfiold. Renterne beløbe sig aarligen for hver Legatarius til 150 Rdlr., som udbetales i 2de Terminer.

III.

Sommerforelæsninger ved Kiebenhavns Universitet.

Theologernes.

Claus Frees Hornemann, Dr. og ordentlig Professor i Theologien, forklarer offentlig den almindelige Religions fornemste Lærdomme; privat giennemgaar han den første Bog af Jesaias, tilligemed Pauli

anden Skrivelse til de Thessalonicenser. De practiske Øvelser fortsattes.

D. G. Moldenhawer, Dr. og ordentlig Professor i Theologien, fortsætter saavel den dogmatiske som den moralske Theologie. Fire Timer om Ugen vil han anføre dem, som ønske at forsøge og ved Øvelse at klærpe deres Kræfter i at fortolke det nye Testament, og at forklare visse Religions Lærdomme.

Friederich Münter, Dr. og ordentlig Professor i Theologien, igientager offentlig Naturtheologien ved Examination; privat fortsætter han Indledningen til det nye Testament, og fortæller Lærdommenes Historie fra det 16 Aarhundrede lige indtil vore Tider.

Intristernes.

Laurits Tørregaard, ordentlig Lærer i Lovkyndigheden 1) bliver ved at forklare den dansk-norske Privat-Ret. 2) Foredrager Indledningen til Sædrenelandets Ret. 3) Fortsætter practiske Øvelser efter Tilhørernes Godbefindende.

Christian Ulrich Ditlow von Eggens Dr. og overordentlig Lærer i Lovkyndigheden, fuldfører de i foregaaende Halvaar begyndte Forelæsninger, og holder et Examinatodium.

Johan Fridrich Wilhelm Schlegel, Dr. og overordentlig Professor i Lovkyndigheden, foredrager Naturens saavel absolute som hypotetiske Ret, og i en anden Time Folkeretten efter den Kantiske Philosophies Grundsatninger. Han forklarer ogsaa den anden Deel af den dansk-norske Proces Ret, som handler om Deviser. Endelig vedbliver han at gaar dem til Haande, som forlange hans Tjeneste i at gjøre sig dygtige til skriftligen at opløse juridiske Spørgsmaale.

Friederich Chaarup, overordentlig Professor, giver Kundskab om de fornemste europæiske Stater.

Friederich Theodor Hurtikarl, Adjunct i det juridiske Facultet, bringer til Ende sine Forelæsninger

over den dansk-norske piinlige Ret. Offentlig forklarer han den almindelige offentlige Ret.

Medicinernes.

Mathias Sæptorph, ordentlig Lærer i Medicinen og Jordemoderkonsten, lærer offentlig fra IX-X Osteologien. Privat foredrager han paa bequemme Timer Grundene i Jordemoderkonsten, og for dem som forlange det, Physiologien og Jordemoder-Operationer.

J. C. Tode, offentlig Lærer i Medicinen, gienemgaaer de fornemste Hovedstykker af den medicinske Praxis.

Fridrich Ludvig Bang, offentlig Lærer i Medicinen, bliver ved at ansøe til den practiske Lægekunst ved de Syges Senge, anstiller kliniske Øvelser, og foredrager paa de sædvanlige Tider udvalgte Stykker af Friderichs Hospitals Dagbog.

Arnold Nicolaj Nasheim, Lærer i Medicinen og Experimentalphysiken, foredrager Experimentalphysiken og den medicinske Pathologie.

Erich Wiborg, Professor i Veterinair-Konsten og Lector i Botaniken, foreviser offentlig de medicinske Planter. Privat forklarer han, efter Rasns Dannemarks og Holstens oeconymiske Flora, de indenlandske Varter og deres Brug i Oeconomien. Offentlig anstiller han med de Lysthavende idelige Urtesamlinger i de Hovebstaen nærmeste Egne, og foreviser Prøver af de Planter som blomstre i den Kiebenhavnske botaniske Have. Dage og Timer giver han tilkiende som han pleier.

Gotfred Becker, overordentlig Lærer i Chemien, foredrager offentlig Experimental-Chemien.

Philosophernes.

M. Abraham Kall, ordentlig Prof. i Historien, forklarer Kl. X. Dannemarks Historie, XII. udvalgte Stykker af det 17 og 18 Aarhundredes Historie

efter Büsch, og om Estermiddagen Kl. IV. Norges gamle Historie.

M. Børge Kisbrigh, ordent. Lærer i Logik og Metaphysik, lærer offentlig Naturtheologien, privat fra IX-X. den empiriske Psychologie. 3 andre Timer igientager han det Foredragne, og giver Kundskab om philosophiske Bøger.

Thomas Bugge, ordent. Lærer i Mathematik og Astronomie, forklarer offentlig fra II-III. de første Grunde i Optik, Katoptrik og Dioptrik; privat Elementerne af den sphaeriske og theoretiske Astronomie, iligemaade den mathematiske Geographie. Han vil heller ikke lade sin Tieneste savne, isald nogen forlanger en eller anden Deel af den anvendte Mathematik forklaret.

M. Nicolai Christopher Kall, ordent. Lærer i de Østerlandske Sprog, lærer offentlig det arabiske Sprog, privat forklarer han Prædikerens Bog. Han tilbyder ogsaa Begyndere sin Tieneste, som vil bestyrke deres Kundskab i det hebraiske Sprog ved analytiske Øvelser.

M. Jacob Baden, ordent. Lærer i Beltaalsheden, forklarer offentlig Scipio's Drøm af Cicero; privat bringer han til Ende sammes tuskulanske Undersøgelser, endelig foretager han privatissime, som han pleier, Øvelser i den latinske Stil.

M. Laurits Sahl, ordent. Lærer i det græske Sprog, fortsætter sine Forelæsninger over Xenophons Memorabilia Socratis, og Sophocles Tragedier, hvoriblandt han fortolker *Μακρυνομοσ* fra XI-XII.

M. Jeremias Woldike, ordentlig Prof. i Mathematiken, foredrager offentlig fra IV-V. Begyndelsesgrundene i Algebra; privat den rene Mathematik efter Kæstners Compendium fra XII-I, og i en anden beqvem Time den anvendte Mathematik. Han tilbyder ogsaa sin Tieneste, isald nogle skulde forlange en vis Deel af Mathematiken forklaret.

Andreas Gamborg, ordenlig Lærer i Philosophien foredrager offentlig fra X-XI. den almindelige offentlige Ret, tilligemed Folketretten; privat den almindelige practiske Philosophie. Ogsaa tilhyder han sig at forklare en anden Deel af den practiske Philosophie.

Stephan Sumars, Professor, foredrager Mandag, Tordag og Fredag fra X-XI. Reglerne i det franske Sprog, og gier sine Tilhørere bekiendte med de berømteste skienne Skribenter i dette Sprog; fra I-II, anfører han de Lyshavende ogsaa til at skrive Fransk.

Jacob Wolf, overordentlig Prof. i Mathematiken, forklarer offentlig Arithmetik og Algebra, privat om Morgenens Kl. 8 den theoretiske Geometrie, og plane Trigonometrie efter Karstens Haandbog. Det Foredragne igientager han ved Examination, og er ogsaa villig til at riene dem som forlange Forklaring over en eller anden Deel af Mathematiken.

Rnud Lyne Rahbeck, Prof. i Æsthetiken, foredrager fire Timer om Ugen fra IV-V. Reglerne i Poetiken efter Eschenburg; de to øvrige søgne Dage i Ugen, bestemmer han til at forelase nogle udsøgte danske Poesier, overladende dog Tilhørerne, om de i disse Forelæsningsers Sted, heller vilde have de declamatoriske Qvelser, som Daggesen nyelig blev kaldet fra.

Jørgen Rierulff, overordentlig Prof. i Historien, foredrager offentlig den romerske Republiks Historie; privat, de fornemste europæiske Folkes Historie og nærværende Forsatning, tilligemed Fædrenelandets ældre Historie Kl. VIII. om Morgenens.

Gregers Wad, overord. Prof. i Naturhistorien, forklarer offentlig fra X-XI. Zoologien efter Blumenbachs Haandbog, og oplyser den baade med Exemplarer af Naturen og med Kobber. I en anden beqvem Time ansætter han Qvelser i at beskrive og bestemme Fossiler. Om Onsdagen staaer Universite-

tets Museum i de sædvanlige Timer aabent for Elskere af disse Ting.

M. Rasmus Nyerup, Prof. i Litterair-Historien, giver offentlig Onsdag fra III-IV. Kundskab om den danske Litteraturhistorie fra det 15de Aarhundrede til de nyere Tider.

Nicolai Hofman Sevel Bloch, Dr. i Philosophien, forklarer offentlig den græske og romerske Mythologie efter Eschenburg; privat Popes Essay on Criticism; tillige foredrager han Grundene i det engelske Sprog, og anvijet til at skrive i samme.

IV.

Philosophisk Examen i April Maaned

1797.

A. Philosophisk Prøve.

Den 3die April.

Andreas Georg Adam Moltke Laudab.
 Petrus Otto Rosenorn Laudab.
 Johnas Dahl Laudab.
 Peter Halling Laudab.
 Nicolai Kosoed Haud illaud.
 Andreas Ugerbek Kosoed Land.
 Johan Ernst Welhaven Haud illaud.
 Nic. Christ. Grundtvig Haud illaud.
 Joh. Dyrendahl Smith Laudab.
 Joh. Georg Masfov Thomsen Laudab.
 Christian Friis Haud illaud.
 Johan Andersen Non contem.

Den 4de April.

Peter Fredrich Fvessen Laudab.
 Laurent. Ostedahll Laudab.
 Jessen Nic. Hen. Vilchens Laudab.
 Oluf Dorch Schouboe Laudab.

Joh. Henrich Woss Laudab,
 Jacob Vie Laudab.
 Niels Killesund Hansen Laudab.
 Jochum Struck Haud illaud,
 Ludvig Hemmer Haud illaud.
 Georg Meldahl Haud illaud,
 Peter Atke Castberg Haud illaud,

Den 5te April.

Nicolai Dahl Laudab,
 Hermann Dverhagen Haud illaud.
 Christen Bruun Haud illaud.
 Christian Budtz Laudab.
 Aril Brochner Laudab,
 Jeremias Müller Laudab.
 Baltazar Krarup Haud illaud.
 Georg Carsten Hegelund Haud illaud,
 Elias Fohlmann Haud illaud.
 Peter Nic. Thorup Laudab,
 Jens Smidt Laudab,
 Johan Petersen Haud illaud,

Den 6te April.

Johannes Bartholiti Laudab,
 Mathias Guldborg Laudab.
 Toger Kiersgaard Ush Laudab,
 Frid. Wiberg Laudab,
 Joh. Ovidius Biern Laudab,
 Christopher Nees Laudab.
 Henrich Schreiber Laudab,
 Christian Wiesen Laudab.
 Pet. Rahn Duus Laudab,
 Ludolph Frid. Fog Laudab,
 Johan Winding Haud illaud,
 Lauritz Doring Laudab.

Den 10de April.

Nicolai Wulfsberg Laudab.
 Johan Storm Munch Laudab.
 Edvard Munch Laudab,

Mathias Wil. Brohm Laudab.
 Wilhelm Ostrup Haud illaud.
 Rasmus Leerbeck Haud illaud.
 Christ. Carl Meier Laudab.
 Jens Ole Broebjerg Laudab,
 Georg Suhr Starck Haud illaud,
 Magnus Stoud Odonnel Haud illaud.

Den 12te April.

Anton Frid. Schow Laudab,
 Jacob Andreas Raan Haud illaud.
 Henr. Christ. Achen Haud illaud.
 Carl Withusen Laudab.
 Ole Serensen Laudab,
 Carl Henr. Pet. Siemzoe Laudab,
 Magnus Christ. Friskner Haud illaud.
 Jens Hierding Rostrop Haud illaud,
 Mathias Kragh Haud illaud,
 Joh. Peter Bang Haud illaud.
 Poul Rostoft Haud illaud.

Den 18 April.

Wilh. Peter Rogert Laudab,
 Wilken Horneman Heiberg Laudab.
 Johan Buch Laudab,
 Carelius Arntzen Laudab,
 Andreas Arntzen Laudab,
 Hugo Laurits Hjorthoy Laudab.
 Iver Hesselberg Laudab,
 Frid. Christian Lund Laudab,
 Joh. Jacob Kaminsky Haud illaud,
 Andreas Christ. Krog Laudab.
 Rasmus Christ. Kierrunggaard Laudab,
 Johan Colban Dich Haud illaud,

Den 19 April.

Joh. Peter Bederfinkh Laudab,
 Friderich Heins Laudab,
 Christian Christensen Laudab,
 Peter Wolle Haud illaud.

Georg Jacobsen Haud illaud.
 Holger Halling Schiedt Haud illaud.
 Otto Bech Haud illaud.
 Johan Just Hansen Laudab.
 Den 20 April.
 Hans Hagerup Laudab.
 Claus Thomsen Haud illaud.
 Georg Daae Schütz Haud illaud.
 Volrat Aug. Obdrup Laudab.
 Johan Kampstrup Petersen Haud illaud.
 Meinhard Mygind Laudab.
 Jan. Aug. Rogved Laudab.
 Jacob Foberg Laudab.

Andreas Braae Haud illaud.
 Jens Aars Laudab.
 Johan Norss Haud illaud.
 Laurits Leganger Stang Haud illaud.
 Christopher Iversen Laudab.
 Mouritz Heberg Wildt Non contem.
 Den 21 April.

Johan Vid. Brinch Seidelin Laudab.
 Jens Arnsbach Laudab.
 Carl Reinhardt Schienheider Laudab.
 Laurits Sommerfeldt Laudab.
 Carl Elias Feilberg Haud illaud.
 Christian Villemos Haud illaud.
 Joh. Anthon Haud illaud.
 Jens Melchior Haud illaud.
 Andreas Georg Clerup Haud illaud.
 Christopher Rogge Non contem.
 Joh. Gotl. Frid. Lange Haud illaud.
 Gotfrid. Roth. Laudab.

B. Philologisk Prøve.

Den 7de April.
 Jochum Evans Suhr Laudab.
 Joh. Christ. Dræbye Laudab.

Bernhardt Otto Winkler Laudab.
 Pet. Johan Ugerup Laudab.
 Pet. Ole Bransted Laudab.
 Benjamin Heiberg Laudab.
 Nic. Jessing Wolff Laudab.
 Gustav Lud. Schiern Laudab.
 Jacob Stoffe Haud illaud.
 And. Corn. Gierlev Haud illaud.
 Carl Frid. Musaus Laudab.
 Joh. Lud. Giesner Laudab.
 Ole Algreen Petersen Laudab.
 Frid. Pet. Winther Haud illaud.

Den 8de April.

Christopher Krebs Haud illaud.
 Rasmus Kierulf Laudab.
 Rasmus Frydensberg Laudab.
 Andreas Bergmann Laudab.
 Lud. Carl Bergmann Laudab.
 Jochum Vallesig Laudab.
 Magnus Heberg Wildt Haud illaud.
 Samuel Starinsfye Haud illaud.
 Peter Borum Laudab.
 Mathias Hostrup Haud illaud.
 Christian Styhr Essendrup Laudab.
 Johan Severin Arreboe Haud illaud.
 Michael Clauen Haud illaud.
 Henrich Smith Laudab.
 Iver Corn. Westhe Prahl Haud illaud.

Den 11 April.

Nic. Lud. Christ. Benkon Laudab.
 Pet. Rosenstand Waldike Laudab.
 Erich Christ. Werlau Laudab.
 Joh. Christ. Østergaard Laudab.
 Frid. Lud. Friis Laudab.
 Andreas Engberg Laudab.
 Christian Hasseltis Laudab.
 Peter Lyngbye Laudab.

Søren Jgum Laudab.
 Just Christ. Holm Laudab.
 Jens Holst Haud illaud.
 Gotlieb Badstüber Lektor Haud illaud.
 Lars Broch Laudab.
 Jacob Schmidt Laudab.
 Ditlev Svendsen Laudab.

Den 12te April.

Pet. Otto Rosenørn Laudab.
 Johnas Dahl Laudab.
 Nels Dahl Laudab.
 Hermann Dværhagen Haud illaud.
 Andreas Christ. Krog Laudab.
 Christ. Friis Haud illaud.
 Børge Pontoppidan Laudab.
 Arnas Vigfusen Laudab.

Den 15 April.

And. Georg Adam Moltke Laudab.
 Laurits Ostedahl Laudab.
 Nicolai Behr Laudab.
 Joh. Ernst Welshagen Laudab.
 Peter Halling Laudab.
 Jacob Bie Laudab.
 Nic. Eileman Hansen Haud illaud.
 Nils Littelund Hansen Haud illaud.
 Jørgen Carsten Hegelund Haud illaud.
 Nils Christ. Grundtvig Haud illaud.
 Joh. Georg Nafkov Thomsen Haud illaud.
 Baltazar Krarup Laudab.
 Joh. Dyrendahl Smidt Laudab.
 Jens Balthar Laudab.

Den 18 April.

Joh. Wilhelm Stramboe Laudab.
 Constantin Mahler Haud illaud.
 Emmeke Mølvaad Non contem.
 Mathias Ipsen Haud illaud.
 Pet. Atke Kastberg Laudab.

Betsfred Roth Non contem.
 Georg Meldahl Laudab.
 Vilh. And. Hofman Non contem.
 Jochum Struch Haud illaud.
 Volfgang Sigismund Mesch Haud illaud.
 Christian Malling Non contem.
 Frid. Daniel Thams Haud illaud.

Den 19 April.

Christ. Sommerfeldt Nærenst Münster Haud illaud.
 Jens Smidt Haud illaud.
 Wilhelm Østrup Laudab.
 Esfel Wilhelm Dyroch Non contem.
 Joh. Nic. Schou Laudab.
 Christen Holger Wilde Haud illaud.
 Nic. Joh. Knudsen Laudab.
 Christen Bruun Haud illaud.
 Eimbert Harz Laudab.
 Johan Andersen Haud illaud.
 Pet. Nic. Thorup Laudab.

Iblandt dem, som have underkastet sig den philosophiske Examen, saavel philosophiske som philologiske Prove, bleve følgende 13 offentlig indkaldte for Consistorium og beremte:

Christian Christensen.
 Johan Bartholin.
 Peter Fridrich Srelsen.
 Johan Buch.
 Johan Emaus Suhr.
 Wilhelm Hornemann Zeiberg.
 Friderich Christian Lund.
 Peter Otto Rosenørn.
 Ole Borch Schouboe.
 Johan Didrich Brink Seidelin.
 Wilhelm Peter Rogert.
 Laurentius Ostedahl.
 Mathias Wilhelm Brohm.

V.

Om Universitetets Bogtrykkere.

Kiøbenhavn's Universitet har fra de ældste Tider fåt tvende Bogtrykkere, som foruden den Fordeel at være befriede fra alle borgerlige Tyngder, vare tillige aflagte med Løn og andre Emolumenter. Af disse Hertigheder har første Bogtrykker endnu beholdet nogle; men anden Universitet's Bogtrykker har i lang Tid ingen Løn eller andre Fordeele haft, end Befrielse fra borgerlige Onera; hvorimod han har været forbunden at trykke visse Ark frit for Universitetet. Naar og hvorledes han har mistet Lønnen, skal jeg ikke kunne sige. Men at han, endog i indevarende Aarhundrede har haft nogen, sees af et Conclusum Consistorii i Aaret 1700: "at afgangne Typographi 2di Enke var begiærendes, at hun maatte beholde det lidet Arbejde, som var ved Universitetet, og den Typographo 2do tillagte Løn, saalange hun sit Trykkerie ved duelige Folk betiente, hvilket hende og blev bevilget." Imidlertid fandtes der, endogsaa, efterat den anden Bogtrykker havde mistet sin Løn, nok som sagte denne Bestilling, især saa længe Universitetet havde sin egen Jurisdiction, og kunde tage sine Supposita med større Eftertryk i Beskyttelse mod de Indgreb i deres Nødtigheder, som Magistraten Tid efter anden forsøgte. For nærværende Tid, da man har faaet rigtigere Begreb om Privilegier, og indseet, at det som for 200 Aar siden kunde være gyldig Grund til Undtagelse fra borgerlige Tyngder, ikke er det nu, og altsaa disse Privilegier for Universitetets Bogtrykkere staae paa temmelig svage Fødder, har man saalidet bekymret sig om at søge anden Bogtrykkers Tjeneste, at den endnu staaer ledig siden Director Schulzes Besordring til første Bogtrykker *).

Universitetets første Bogtrykker har i de ældre Tider haft ganske anseelige Indkomster. Foruden et ham tillagt Fordegods, som han endnu besidder, finder jeg, at han har oppebaaret en Indtægt af 1200 Rd. in Specie af Kirkerne i Skaane og Siælland; hvilket udentviol er skeet i Aaret 1623; thi ved dette Aar finder jeg in Actis, at et "Ernst Normanns Brev til D. Episcopum, om hvis Penge skal af Siøllands Kirker udgives til en Bogtrykker" er bleven læst, med det Tillæg, at "eftersom de Høilærdes Kirker skulle tilfalde 50 Rd. til en Hovedstol og 6 til Pension, forklarer Dnus Episcopus, at dermed forstodes og alle Kanike-Kirker." At de Kaanske Kirker ogsaa have bidraget til samme Brug, sees af følgende Universitetets Sendebrev til Biskop Mads Jensen i Skaane:

"Derhos er vores venlige Ven til Eder, at eftersom vi for nogle Aar siden haver bekommet vores allernaadigste Herres og Konges Brev, anlangende 1200 Dlr. in Specie, af hvilke Kirkerne udi Siælland den ene, og udi Skaane den anden Halvpart skulle contribuere til en Bogtrykkers Bæning og Pension her udi Kiøbenhavn at holde, og vi intet tvivle paa, at der jo af Dno Episcopo, med en af Lehnsmændene udi Skaane, som det her i Siælland skeet er, er giort en Tæxt paa samme Penge Kirkerne anlangende, I da ville vel giere og os samme Tæxt herover forskikke, og derhos være os behjælpelig, at eftersom udi Regnskab ikke findes Universitetet af fornevnte 600 Dlr. in Specie flere at have bekommet, end 100 Slette Dlr. ved Dnum Episcopum selver, vi da Næsten det første mueligt var maatte bekomme, paa det vores allernaadigste Herres Villie og Befaling med forderste kunde efterkommes. Og dersom der findes nogen Jering samme Handel anlangendes, da kan Dn D. os det lade

*) Efter at jeg har skrevet dette, ere to Ansøgninger om denne Tjeneste indkomne til Consistorium, og Bogtrykker Møller jun. bleven beskiftet til anden Universitet's Bogtrykker.

vide, saa vilke vi os derpaa videre betænke. Wi tiene Dnum Episcopum gjerne igien i alle muelige Maader. Og vilke hermed have Eder Gud befalet til Liv og Siel. Datum Kiøbenhavn den 5te Octbr. Aar 1630.

Rector & Professore
Academiae Hafniensis.

Hvor længe denne Afgift er svaret af Kirkerne i Skaane, og om den har vedvaret indtil denne Provinzes Afstaaelse til Sverrig, skal jeg ikke kunne sige. Ligesaa lidet kan jeg oplyse, hvor længe den er svaret af de scotlandske Kirker, men at den virkelig i nogle Aar har været svaret, seer jeg af Universitetets Kirkebøger, hvor denne Udgift findes ansat. Jeg formoder alligevel, at den ikke har været bestemt til en aarlig Lon for Bogtrykkeren, men til Fond for et Bogtrykkerie og dets Inventarium, og derfor ikkun havt Sted i nogle faa Aar.

Hvad det Universitetets første Bogtrykker tillagte Jordegods angaaer, da seer jeg mig ikke i Stand til at give nogen nøiagtig og fuldstændig Underretning derom, eftersom dette Jordegods har dette Besynderlige fremfor alt andet Universitets Gods, at endskiøndt det har sin Oprindelse fra samme Kilde, som det andet Gods, nemlig fra de gamle Præbender, forvaltes det dog ganske affondret fra Universitetet af Beneficiarius selv, uden at det enten administreres af Universitetets Forvaltere, eller at Bogtrykkeren gjør noget Regnskab til Consistorium for Skatter og Landgilde, men skalter og valter med Bønderne paa eget Ansvar. Naar og paa hvad Maade han har tilsnøget sig denne Generaadighed, har jeg ikke kunnet komme efter, men at den er usurperet, og ikke har haft Sted i gamle Dage, kan jeg documentere. Thi in Actis ad A. 1687 finder jeg dette Sted: "Typographi Regii Johani Philip Wockenhoffers Begjæring blev læst, at han selv

maatte ligne Skatterne paa hans Bøndergods. Hvor paa blev sluttet, at han selv kunde ligne Skatterne blandt Bønderne, som han selv for gavnligst befandt, og at hvis der kunde overkyde, det paa det forarmede og øde Gods at anvende, og naar det behagede Mag. Rectori og Dnis Professoribus da at giøre Regnskab derfor, iligemaade fremvise Qvitteringer for de erlagte Skatter, og holde Academiet kravesløe." Ligeledes ad Annum 1695. "Blev sluttet efter samtlige kristelige Voto, at Sr. Joh. Phillip Wockenhoffer skulde staae Nødtighed for Skatternes Overbud af det Gods som ligger til Typographi i mi Bestilling; iligemaade at Fogederne Søren Sørensen og Poul Olsen skulle tilskrive Copie af den Relation som blev indgivet om Godsets Tilstand, at de kunde eftersee om det saa befandtes." Ja, da nogle Jerse Mand klagede over Typographum Academiae Wockenhoffer, fordi han dennem Reisepenge aarlig 7 Rdlr. affordrer, og derpaa Dom over dem forhvervet haver, hvilket til en temmelig Andeel Penge sig kunde bedrage nu for 5 Aar han kræver Bønderne, ei til ringe Tynge i disse besværlige Tider." blev sluttet, "at skulle tales med bemeldte Typographo, at han med saadant farer ikkun udi Mag, eftersom Professore aldrig selv deres Bønder dermed besvarer, og hvis at det skulde komme for høiere Steder, maatte han være forsikret paa, at Sagen vilde gaae hannem imod og aldrig med." See Acta ad. A. 1683. p. 193.

Maasse jeg gjør Universitetets første Bogtrykkere Uret, naar jeg siger, at de have tilsnøget sig denne Generaadighed over deres Gods, og at Consistorium selv frivillig har begivet sig den dem tilkommende Opsigt over samme, for at undgaae det dermed følgende Bryderie, som intet indbragte dem. Alligevel troer jeg, det skulde have været godt for det Almindelige, og sat Universitetets Bogtrykker i Stand til at udvide sin Gavnlighed for Litteraturen, om Universitetet hav-

de reclaimeret dette Opſyn, i det mindſte paa den Tid, da Univerſitetets øvrige Gods i Aaret 1793 blev draget ind under en Kongelig Commiſſion, ſom ſkulde paaſee Jordenes og Gaardenes Amellioration til ſtørre Afgifts Erlæggelſe. Hvad havde været rimeligere, end at ogſaa Bogtrykkergodſet var blevet taget med under ſamme Benævneſſe, da det ventelig ſaa meget mere kunde trænge til Forbedring, ſom det i ſaa mange Aar var blevet adminiſtreret af en eneſte Mand, der ikke havde behøvet at giøre Regnſkab for ſin Adminiſtration. Det blev vel ogſaa ved den Leilighed moveret i Conſiſtorium, at man ſkulde affordre Univerſitetets Bogtrykker Underretning om Godſet, men de for Pluralitet giældende Stemmer fik Overhaand, at dette Gods ikke vedkom Univerſitetet. Og ſaaledes har Conſiſtorium frivillig givet Slip paa al Tilſyn med Bogtrykker-Godſet.

Godſet er dog ikke ſaa ubetydeligt; men hvor ſtort, kan jeg ikke med Viſhed ſige, da Univerſitetets Forvaltere, hos hvem jeg har foreſpurgt mig derom, intet have dermed at giøre, men Beneficiarius ſelv udfærdiger alle Fæſter, beſørger alle Ekſiſter o. a. m. Det førſte jeg finder derom i Actis, er ved Aar 1623, hvor det hedder: "at Dr. Finchius har været i Koeskildbe, og eſter Magn. Cancellarii Befaling opteret til den nykommende Bogtrykker Præbendam Klippeſtrup." Dette Præbende udgjør formodentlig det Stroegods ſom Bogtrykkeren endnu har i Koeskildbe Amt, og ſom eſter en fra Amtſtuen indhentet Beretning beløber ſig til 58 Tdr. 6 Skp. 3 Sk. Dertil kommer en Gaard under Holbeks Amt paa 6 Tdr. 4 Skr., foruden nogle øde Gaarde: hvilket alt Conſiſtorium i ſin Erklæring af 31 Januari 1758 over en fra da værende Univerſitets førſte Bogtrykker, Johan Jørgen Høpffner indkommen Beſværing over nogen nye Byrde ſom man havde paalagt ham imod hans Beſtalling, beregner til 92 Tdr. 6 Skp.

Nemlig da ſal. Biſkop Pontoppidan i Aaret 1755 var anſat ſom Procancellarius ved Kiøbenhavn's Univerſitet, kunde Univerſitetets Bogtrykkerie ikke undgaae denne driftige Mands Opmarksomhed; og da han ſtod i den Tanke, at Univerſitetets Bogtrykker ikke gjorde Ekſtal for de Emolumenter han havde af Univerſitetet, foranledigede han i Aaret 1756 en Skrivelle til Conſiſtorium af 21 Aug. fra da værende Patronus, af Indhold, "at da Univerſitetets Bogtrykker var aflagt med noget Jordegods af de gamle roeskildſke Vicariater, næſten ſaa godt ſom en Profefſors Corpus Academicum, men ſom nu ei ſkulde giøre Univerſitetet ſom beneficieret med ſamme Gods, ſuld aarlig Tieneste og Erſtatning af dets Indkomſt, ved at trykke ſaa mange Ark, ſom eſter den ordinaire Pris deraf kunde udkomme, da han de fleſte Aar ikke ſkulde have trykt den halve, ja ikke den tredje Deel, ſom enhver anden Bogtrykker vilde paatage ſig paa ſamme Vilkaar," ſaa forlanger Patronen Eſterretning herom, for i det mindſte at forebygge ſaadant for Fremtiden.

Her var man nu paa Spor eſter den Hemmelighed, ſom Univerſitetets Bogtrykkere ſaa gjerne havde beholdet for ſig ſelv, og ſom de ogſaa syntes let at kunne ſtiule, da Bogtrykkeriet var kommen til en Familie, hvor det syntes at ſulle blive arveligt. Jeg finder ikke, at Conſiſtorium har affordret Bogtrykkerens Erklæring ved denne Leilighed, men Profefſorerne ſvare "at endſiøndt de af deres Jordebøger ikke have kunnet erfare, hvormeget bemeldte Vicariater give aarliggen af ſig, ſaa kunde de dog neppe troe, at Indkomſterne ſkulde være næſten de ſamme, ſom af et Corpus Academicum, hvilket var Hs. Excellens forebragt, men tids nok kunde underſøges, naar nuværende førſte Bogtrykker, og hans Søn ſom havde Leſte paa hans Tieneste, ved Døden vare afgangne."

Saalbedes Slap Høpffner den Gang. Alligevel fik han Hæret derefter igiennem Consistorium en Kongelig Befaling at trykke Disputatser af Professore extraordinarii uden Betalning. Herimod indkommer han atter med en Forestilling, hvori han forklarer: "at han ikke alene maae betale de Kongl. Skatter af sit Gods, men endog desforuden i al Sandhed ikke nyder nogen Slags Landgilde, men maa vare vel fornøiet med, at Bonden kan blive saa vidt scoutineret, at ikke Gaarden skal blive øde, saa at han aarlig maa tilsette en temmelig Deel paa det flette Gods, af det som kan indkomme ved det bedre og s. v." Han opregner tillige de Byrder som vare ham paalagte: a) at trykke 50 Ark frit for Consistoriales, og af hvert Ark at oplægge 500 Exemplarer, samt Programmata og hvis andet som paa Universitetets Begne, udgaaer. b) Vedligeholde Bogtrykkeriet med Strykke og Krabste Skrifter, hvilke han ellers ikke behøvede. c) Aarlig udbetale til Koeskilde latinske Skole 3 Rdlr. — Her melder han endnu intet om, hvad hans Gods beløber sig til. Men i en udførligere ved samme Anledning til Universitetets Patron indgiven Forestilling, gaar han oprigtigere til Værks, og angiver sit Gods som tilforn er berettet, til 87 Rdl. 2 Sfp., foruden nogle øde Gaarde, hvilket tilsammen Consistorium i sin Erklæring herover anslaaer, som sagt, til 92 Rdl. 6 Sfp., og bestyrker forresten den Beretning, han har givet Patronen om Beskaffenheden af sit i Løn havende Corpus, men paa den besynderlige Grund, "at de ikke kunde formode den at være falsk, allerhelst da de ikke kunde troe, at Høpffner torde drifte sig til at forebringe Usandsfærdighed for Hs. høie Excellens, vores naadige Patron." Skulde her ikke været andet Middel at udfinde til at komme efter Sandheden, end at lade det beroe paa Formodning om en Mandes Redelighed, og Undseelse for at lyve i sin egen Næring?

Da Sønnen Nic. Christ. Høpffner i Aaret 1759 havde tiltraadt sin Faders Betiening, hvorpaa han allerede i Faderens Levetid havde Væste, blev han eenig med Consistorium — thi nødtes dertil kunde han som designatus ikke — at han skulde trykke tive Ark aarlig mere end hans Formand, frit for Consistoriales; i alt 70 Ark. Men uagtet denne frivillige Tilskaaelse, gif han dog ind til Patronen med Besværing, og begjærede at denne Betingelse ikke maatte indføres i hans Bestalling. Men han blev tilstrækkelig afsviift, da man lod ham vide: "at naar han ikke vilde være Typographus primus paa de indgangne Vilkaar, skulde der findes nok af andre Bogtrykkere som med Glæde vilde træde i hans Sted, og som Universitetet altid kunde blive ligesaa vel betient med, som med Høpffner, og kanske bedre."

Af den, stiaandt ufuldstændige Oplysning, jeg hidindtil har givet om Typographi primi Jordegods, naar dertil lægges de uviste Indkomster af Indsættninger, Skifter og a. m., kan skienes, at dets Indtægt vel kan beregnes imod 400 Rdl. aarlig, og at altsaa sal. Procantfler Pontoppidans Angivende, at dette Corpus var næsten ligesaa godt, som en Professors Corpus Academicum, ikke er saa gandske urigtigt, da i det mindste eet, om ei flere Corpora i det philosophiske Facultet, ikke indbringe meere.

Hvad Byrder for dette betydelige Beneficium, hvortil kommer en liden aarlig Indtægt af 18 Rdl. under Navn af Huusleie, ere paalagte den første Bogtrykker, vil jeg forklare af nuværende første Universitets Bogtrykkers Director Schulzes Instrux af 12 September 1795.

"Rector og Professore ved det Kongelige Universitet i Kiøbenhavn, kiendes og herved vitterliggier: at have antaget, ligesom vi og herved antage Johan Friderich Schulz, Hof- og Universitets Bogtrykker, til at være Typographus primus ved

Riibenhavns Universitet i Peter Marqvart Høpffners Sted, og det paa efterførvne Vilkaar:”

I.

”Han holder et fuldkomment Bogtrykkerie, forsynet med gode Skrifter i alle bekjendte, ogsaa fremmede Sprog, endog Hebraisk, Syrisk og Arabisk, og saa god, reen, og fuldkommen Stiil af alle Slags, som udi andre vel anordnede Bogtrykkerier udi Frankerige, Engelland og Nederlandene findes og brugelige ere. Hvilken Forpligtelse han endog efter Hs. Majestæts Befalning haver paa det nøieste at opfylde, da han ellers ikke kan vedblive sin Tieneste ved Universitetet.”

2.

”Til alt hvad hos ham bliver trykt, og hvortil Forfatteren ikke selv leverer Papir, skaffer han forsvartlig, godt, reent og fiint Papir, enten Skriv- eller Trykpapir, ligesom det forlanges, og seer til at Trykningen bliver correct, med største Flid giennemseet og uden Bildelse.”

3.

”Naar nogen Bog fra hans Bogtrykkeri, enten første Gang udkommer, eller paa nye igien bliver oplagt eller forbedret, saasnart den udi Trykken er fuldfærdiget, haver han strax uden Forhaling, deraf at levere et Exemplar til Universitetets Bibliothek. Til den Ende afgiver han aarlig Fortegnelse paa hvad der hos ham i det afvigte Aar er trykt, efter hvilken Bibliothekarius kan affordre de trykte Bøger, isald de ikke alle skulde være opleverede paa Bibliotheket.”

4.

”Skal han frit trykke Universitetets Programata, og hvis andet paa det gandske Universitets Begne udgaer. I ligemaade skal han aarlig trykke for samtlige Professoribus halvfiertindstyve Ark Papir, alt uden nogen Betalning, være sig Dispu-

tationer, Tractater eller andet, naar og for hvilken Professor det af Rectore magnifico ham vorder ansagt, i hvad Form det og være kunde, og deraf fem hundrede Exemplarer at oplægge. Dersom det ogsaa skulde hændes, at somme Aaringer det Tal af 70 Ark ikke skulde vorder trykt, da kommer det den eller de af Professorerne tilgode, som have noget at trykke, men længere end i næste Aar, skal han ei dertil være forpligtet. Ei heller ber det efterdags paaagtes, hvor mange Ark han trykker for den eller den Professor, men aleene det fulde Tal af Ark, som han hvert Aar bør være Consiistorium ansvarlig for. Og paa det kan vides, hvormange Ark han hvert Aar har trykt for Professorerne, og hvad han endnu enten skulder at trykke, eller haver tilgode, meddeeler han Rectori magnifico ved Aarets Udgang en Fortegnelse paa hvad han for enhver efter Rectors Anvisning har trykt. Desforuden skal han og enhver af Professoribus især, fri og uden nogen Betalning ved sit eget Bud tilfikk alt hvis af ordinaire ugentlige eller maanedlige Aviser, Relationer, samt Kongl. Forordninger, som hos hannem vorder trykte og udgivne, og det saasnart saadant udfærdiges kan.”

5.

”Skal han alt Foreførvne, som ham fra Universitetet tilfikkes og fri skal trykkes, saavelsom Professorum egne Skrifter og andet som de for deres egne Personer aarlig udi Trykken lade udgaae, næst hvis ham af Hs. Kongl. Majestæt nedfikkes, saasnart ham noget deraf tilsendes, frem for nogen anden, der noget trykke lader, strax anlægge, trykke og forfærdige, saa at for dets Ophold ingen Klagemaal kommer. Ellers skal han kiende Rectorem og Professores for dem, af hvilke han, saavidt dens Bestilling er angaaende, dependerer.”

6.

"Han skal nøie paaagte og være ansvarlig for, at af hvad i hans Bogtrykkerie ham til Trykning leveres, ikke flere Exemplarer blive astrykte, end det hver Gang forlangte og bestemte Antal. I hvilken Henseende det da og allene bliver hans Sag, at fornøie Bogtrykkeriets Svende for de saa kaldte Ud-hænge-Exemplarer, hvilke i alt hvad for Universitetet eller enkelte Professorer trykkes, ikke maa gives dem, eller nogen Erstatning derfor af Professorerne begiæres."

7.

"Hvorimod bemeldte Johan Friberich Schulz maa og skal nyde samme Bestilling med alle sine Privilegier, saa og Kanonikatet ubi Noestilde hvad af Jordegods til Typographi primi Tjeneste henlagt er, med al sin Rente og lovlige Indkomst efter heilsalig Christian 4des Fundats, samt den sædvanlige Huusleie af Universitetet, saalænge han ovenmeldte Conditioner efter hans derpaa givne Revers holder og i alle Maader efterkommer. Men hvis dette imod Formodning ikke skulde opfyldes, da haver og forbeholder sig Senatus Academicus den Magt, samme Bestilling med alle sine Indkomster og Rettigheder til en anden at overdrage, som vil efterkomme de ovenstaaende Vilkaar."

Til Bekræftelse udstedes herved denne Instrux under Consistorii Segl og Rectoris Underskrift, parapheret af Secretario.

København den 12 Septbr. 1795.

Saxtorph.

Wöldike.

Af denne Instrux er det klart, at Universitetets Bogtrykkerens Byrder ikke ere større, end at de fuldkommen kunne opveies mod de ham tilstaaede Fordeele. Imidlertid, dersom Professorerne aarlig krævede det bestemte Antal af Ark trykt uden Betalning; dersom fremdeles Programmata og andre i det hele Universitetets Navn udkommende Skrifter toge til: Fulde Arbeidet blive proportioneret med Indtægten. Men i ældre Tider betiente Professorerne sig sjelden af denne Rettighed, uden til de aarlige Disputatsers frie Tryk, og Bogtrykkeren ansaae sit Jordegods og øvrige Emolumenter som en Sine-cure, der var skænket ham for at berige sig. Procantler Pontoppidan var den som indsa denne Ufsik, og vilde gjort denne Anstalt frugtbarere for det Almindelige; men hvad Modstand han fik af Professorerne selv, og hvor lidet han dermed udrettede, har jeg ovenfor viist.

I vor Tid, efterat de aarlige Disputatser ikke mere have Sted, og Universitetets Bogtrykker maaste har troet, at med dem ogsaa Professorernes Ret til frie Tryk var ophævet, har man seet Bogtrykkere at disputere en Professor denne Ret, og at faae Hof- og Stads-Rettens Medhold heri, paa Grund af den i Bogtrykkerens Instrux indførte Clausul, at hvad de have at trykke frit for Professorerne skal være dem anvist af Universitetets Rector *). Denne Clausel har fra Arilds Tid haft Sted i første Universitetets Bogtrykkers Instrux, men er aldrig bleven requireret af nogen enten Bogtrykker eller Professor, af den sidste ikke, fordi han troede let at kunde eene sig med sine Colleger om det Antal af Ark, som han forlangede fri Tryk for;

*) I den sidste Høffners Bestilling som Universitetets første Bogtrykker, hvilken var udstedt i daværende Procantlers, nu Bisop Jansons Tid, var i Anledning af bemeldte Procantlers Instrux, hvorved han havde faaet det speciellere Opsyn over Universitetets Bogtrykkerier, gjort den Forandring, at i Stedet for at Rector tilforn skulde give Anvisning til den frie Tryk, var samme nu paalagt Procantleren. Denne Omstændighed gjorde ikke lidet til den Procces for Bogtrykkeren favorable Udfald, som jeg her taler om. Thi da

af Bogtrykkeren heller ikke, fordi han vel vidste, hvem de Personer vare, han skulde trykke for, og hans Instrux sagde ham, hvor mange Ark han aarlig havde at trykke. Clauselen var altsaa blot en Formalitet, ventelig foranlediget ved det, at nogen Uberettiget har forlangt frie Tryk, hvilket man har villet forebygge for Fremtiden. Men Hof- og Stads-Retten har anseet denne Clausel som aleene indført til Bogtrykkerens Favør, og sigtende til at skaffe ham Sikkerhed for, at de Skrifter han trykker frit, virkelig skal komme ham til Uddrag i de ham aarligen paalagte 70 Arks Trykning. Thi saaledes raisonerer Retten: "Da det ved Citantens Instrux er fastsat, at han skal være Consistorio ansvarlig for Trykningen af disse 70 Ark, saaledes, at hvad deraf ikke bliver trykt i eet Aar, skal komme Bogtrykkeren til Last et andet Aar; saa maa dette sidste virke Ret for Bogtrykkeren til at kunne fordrø en saadan Ordre og Anvisning, som kan give ham Sikkerhed for, at de Skrifter, han saaledes trykker frit, virkelig skal komme til Uddrag udi de aarligen ham paalagte 70 Arks Trykning." Jeg tvivler ingenlunde om dette Raisonnements juridiske Rigtighed, men som Røgmand indseer jeg ikke tilfulde, hvad anden Sikkerhed Bogtrykkeren behøver, end naar han ved Aarets Udgang efter sin Instrux indgiver Fortegnelse paa de Ark han har trykt og for hvem han har trykt, og Consistorium ingen Indsigelse gjør derimod. Men om ogsaa Bogtrykkeren behøvede saadan en Ordre til sin Sikkerhed, burde han da ikke kræve den strax, førend han lagde Haand paa det frie Arbejde? og overalt,

naar han ikke kunde bevise, at han havde trykt de fulde 70 Ark; synes det da ikke, at de 12 Ark, hvorom Striden var, burde ansees for frie Tryk? Jeg vil ikke tale om, at Contra-Citanten var selv det Aar Rector, og den altsaa, som det tilkom selv at udstede den omtalte Ordre; hvilken Citanten benegtede at have erhholdet, og Contra-Citantens Advocat ikke havde forsynet sig med Bevis for. Smidlertid da nu en Domstol har erklæret denne Clausul saaledes, saa giøre Bedkommende sikkerst i at iagttage denne Formalitet; allerhelst de selv komme til at bøde for dens Forsømmelse, og ikke kan giøre sig Regning paa, at Consistorium vil giøre fælles Sag med dem.

VI.

Envoic Niels Griis's Legat for Philosopher.

Hvad der har givet Anledning til dette Legat, og hvorledes det dermed forholder sig, kan best erfares af et Kongelig Rescript til Consistorium af 3 Februari 1747, hvilket jeg derfor Ord til andet vil anføre.

Friderich den Femte ic. Vor Bevaagenhed tilforn. Som Os allerund. er bleven forestillet en fra Dig Etatsraad Hans Gram til Os under 14 Decbr. næstafvigte indkomne Memorial, ang. en Capital, som Vores forrige Envoic extraordinaire udi Hol-

det ikke var Contra-Citanten muligt at erholve Anvisning fra Procantsleren, som ikke mere var til ved Universitetet; og hans Advocat havde forsaemt at godtgjøre, at Rector Universitatis i Henseende til Procantslerens Forretninger var traadt i Procantslerens Sted; saa var det naturligt, at naar denne Anvisning skulde holdes for saa aldeles nødvendig, at Bogtrykkeren uden den kunde ansee sig besøjet til at opbevare et Fordegsdes Indkomster af imod 400 Rd., uden at holde sig forbunden til at trykke et eneste Ark frit, maatte Processen afgjøres til Citantens Favør.

land, afg. Nicolai Griis, ubi Naret 1745 havde under Din Disposition ladet hense, for Renterne deraf at anvende til en hans saavel paa Sinds som Legemskraftet svage Brodersøns Underholdning saalange han levede; og Du Etatsraad Gram allerunderund. haver berettet, at det med foreskrevne Legato haver følgende Connexion og Sammenhang nemlig: At fornævnte Envoie Griis, efterat der imellem ham og Dig i mange Aar havde været Venkab og Correspondence, haver derved taget Anledning til for nogle Aar siden at paadrage Dig Tilsyn med to hans ved Academiet her i Børes Kongl. Residencestad Kiøbenhavn studerende Brodersønner, navnlig Esild og Niels Christian Griis, af hvilke den sidste med Skibet Slesvig, hvorpaa han var Præst, paa Hjemreisen fra China er bleven borte; men formedest at den første benævnte Esild Griis, deels af medfødt naturlig Svagthed, deels af stærk Melankolie forfaldt til Lediggang og Ørkesløshed, og omsider til saadan Sinds Uroelighed, at han i hele Maanedene maatte med Bøgt bevares, haver Farbroderen, til at forekomme den Ulykke, han berygtelig kunde giøre enten paa sig selv eller andre, resolveret, ved sin Omsorg at faae ham indtinget hos en god Mand og Præst udi Bort Land Nørrejylland, der at have sin Underholdning med fornødne Baretagt og videre behøvende Forsøgning efter hans Omstændigheder, og til hvilket alt afg. Envoie Griis havde destineret foreskrevne Capital af 3000 Rdlr., som Dig udi Bøxel er bleven tilsendt, og igien af Dig paa Rente udsatte; da det derpaa siden er kommen Envoie Griis i Sinds af Dig at begiære, at Du vilde anmode Eder samtlige om at være efter hans og Din, Etatsraad Grams Død, Børger og Curatores for ommeldte hans svage Brodersøn, samt til den Ende tage foreskrevne Capital under Eders Forvaltning, paa saadan Vilkaar, at,

naar Esild Griis ved Døden afgik, skulde samme Capital aldeles tilfalde Børes Universitet, og deraf indrettes Stipendia for nogle flikkelige, lærde og nødtørftige Studentere, samt en vis Deel af Renterne være til Eders Belønning, saavel for Eders paahængende Ansvar for Capitalens Forsikring til evig Tid, som og for Eders derved havende Meie og paatagende Besværing med at besejge den svage Persons Forsøgning paa flikkelige Steder, hvilket Tilbud af Eder paa Din Etatsraad Grams Anmodning in Junio afviste Aar skal være bleven imodtaget, og hvorved Envoie Griis skal have viist sig saa fornøiet, at han haver tilskrevet Dig Etatsraad Gram, hvorledes han havde fast besluttet at forbedre ommeldte Capital endnu med 1000 Rdlr. med hofsøiede Begiæring til Dig at indrette en Foundation derover, som skulde lyde paa 4000 Rdl., og det efter samme Plan, som Du ham forhen havde tilskrevet, saaledes indrettet, at denne Capital af 4000 Rdlr. skulde efter osebemeldte hans Brodersøn Esild Griis Død tilhøre Universitetet og være til foreskrevne Brug, hvorom alt hos Dig Etatsraad Gram skal efter Beretning være mange Testatoris egenhændige Breve, som udtrykkelig og uden al Variation stadfæste dette hans Forsæt, og hvoraf Du denne Din allerund. Memorial rigtige Extracter haver vedlagt. Men at herved er indløben den Omstændighed, at Envoie Griis sidste Brev, hvorudi han havde begiæret, at den ommeldte Foundation strax maatte forfærdiges, er til Dig Etatsraad Gram indløben i samme Maaned, som han ved Døden afgik, og at der efter hans Død er forefunden et i Følge ham under 3die Septbr. 1734 allernaadigst forundte facultas testandi oprettet Testamente af Dato 26 Septbr. 1742, hvorudi en Mand udi Holland ved Navn Stuerman, den Tid værende Tyrsk. Ostfrisk Agent, er bleven indsat til

Executor, som ved Skrivelse dat. den 6te Decbr. næstafvigte haver tilsendt Dig en Extract af forskrevne Testamente, allene for hos Dig at erkynndige sig om de udi samme Testamente ommeldte Arvinger, men hvoraf noksom er at fornemme, at han er uvidendes om det imellem Dig og afg. Envoie passerede, betreffende hans svage Brodersøns Underholdning, og den dertil henlagte Capitals videre Destination, derfor Du ei haver manglet, strax i Siensvar at give ham om berørte Post Oplysning med Formodning, at saadant maatte iagttages førend Testamentet blev exequeret, formenende Dig saameget mere besøjet til herom at gjøre Erindring, som Testator havde saa beviisligen som nødvendigen funden sig forarsaget, ja alt havde resolveret til at forandre sit in Anno 1742 gjorde Testamente i Henseende til hans svage Brodersøn og berørte for ham hensatte Capital af 4000 Rdlr. Courant: foruden efter Dit Meldende, at endnu een Post i bemeldte Testamente af ham skal være besluttet til Forandring, nemlig angaaende hans Bibliothek, hvilket ifølge Testamentets Indhold var legeret til at deeles imellem Vores tydske Cancellie og Univ. Bibliothek, men hvoraf efter hans adskillige Breve til Dig Etatsraad Gram, saaveksom til flere, intet skal here til Univ., saasom samme af ham ere destinerede til det nye oprettede Akademie i Sorø, desaaarsag det nu allerund. indstilles, om ikke saadan af Testatore besluttet Forandring udi hans Testamente og det sildigere end Anno 1742, bør ansees for gyldig, og selgelig om ikke hans Disposition og sidste Villie nu saa nær for hans Død, ang. de 4000 Rb. til hans fattige og skrøbelige Brodersøns Underholdning og siden til fattige Studerende, efter de af Dig ved denne Din allerund. Relation fremlagte Breve og Bevtilisgheder bør staae ved Magt.

Thi give Vi Eder herpaa tilkiende, at Vi efter denne Sags Os saaledes allerund. forestiite Befraf-senhed, allern. finde for got, at øftbemeldte Envoie Griises ved Din Etatsraad Gram saa klarlig beviiste Disposition og sidste Villie, som han forme-delt Overtiling af Døden ei færdig gjort sit, men havde givet Dig in Commisshis og Fuldmagt at bringe i Stand, skal staae ved Magt og nyde sin Fremgang, ligesaa fuldt, som om samme for hans Død var bleven fuldbragt. Til den Ende Vi og allern. ville have Dig Hans Gram anbefalet, at sette i Værk, hvad Dig af meerbemeldte afg. Envoie Griis endog i hans allerfildste Brev til Dig er bleven paalagt, angaaende den ommeldte Foundation paa foreskrevne Capital af 4000 Rb. dansk Courant, som til Vores Universitet skal udfædes, og hvorefter J. samtlige Rektor og Professores skal være forbundne, til samme Capital at imodtage, samt til at drage Omsorg for den svage Eskild Griises Barge-maal og fikkelige Forsegning i hans Væstid, men efter hans Død for Capitalens stedsevarende Con-servation og Rentens Anvendning efter den Plan, som afg. Envoie Griis allerede skal have været tilsendt, og af ham udi hans Brev til Dig Etatsraad Gram findes approberet, hvilken i saa Maade op-rettede Foundation skal være af samme Kraft og Gyldighed, som om den i Envoiens levende Live var bleven forfærdiget og af ham underskrevet. Lige-som Vi og ellers allernaadigst ville, at derudi indfæ-res, at den Part af hans efterladte Bibliothek, som udi Testamentet af 1742 findes at være legeret til Universitetet i Kiebenhavn, skal nu efter Envoiens senere og med hans egenhændige Breve beviislighjorte Disposition tilhøre Akademiet udi Sorø. Derefter J. Eder allerunderdanigst kunde vide at rette, besalendes Eder Gud. Skrevet paa Wort

Slot Christiansborg udi Borets Kongl. Residenciestad
Kbhavn den 3die Febr. 1747.

Under Vor Rgl. Haand og Signet.

Friderich Rex.

(L. S.)

(R.)

J. L. Holstein.

I Følge dette Rescript opsatte sal. Etatsraad
Gram endnu i samme Naaned en Foundation, som
han med egen Haand har indført i Legatets Protokol,
og er aftrykt i Hofmans Samling af Foundationer
Tom. I. pag. 219, hvoraf jeg vil uddrage de fornem-
ste Artikler:

I.

Alimentarius kan af Ephorus tinges i Kost og
Pleie, paa hvad skikkeligt og anstændigt Sted han fin-
der godt; kun at det ikke bliver i nogen Ktæbstad,
men paa Landet og i en ærbar og fornustig Præste-
mands Huus.

*) I mange Aar har Eskild Griis været i Kost
hos Provst Lund i Ferring ved Lemvig i Jyl-
land. Da denne nu ved Døden er afgangen,
er han forbleven hos hans Estermand i Embe-
det Præsten Hr. Bloch, som indgaaer sam-
me Contract som hans Formand. Alimentarius
er nu i en høi Alder og svagelig; saa at man
snart kan vente Legatet anvendt til sin litera-
riske Bestemmelse.

II.

Renten af de legerede 3000 Rdlr. er allene be-
stemt til Eskild Griises Nædterst, imedens han lever.
Men hvis der ved Regnskabets Afslæggelse, som skeer
hvert Aar i September, skulde være bleven nogen
Overskud fra Udgifterne (forstaae naar den svage Per-
sons Klæder, Føde, Opvartning, samt Ephori paa
Correspondens giorte Beføstning være godtgjorte) da

skal sigt være for Choro og hans Haandskriver eller
Tiener, og dersom denne Sum skulde gaae over 20
Rdlr., da at gives til en sengeliggende Student.

*) Renten af disse 3000 Rdlr. udgjør for nærvæ-
rende Tid 112 Rd. 3 Mk., hvoraf er betalt,
for Alimentarii Kost, Pleie og fornødne Klæ-
der, i Aaret 1795 — 103 Rd. 4 Mk. 2 S.
I Aaret 1796 — 99 Rdlr. 1 Mk. 5 S.; nem-
lig for Kost og Pleie med Lys og Varme 86
Rd. 4 Mk., det øvrige efter specificeret Reg-
ning til Klæde- Stykker og andre Fornøden-
der. Det Overskydende, som ikke noget Aar
har steget over 12 Rdlr., tager Ephorus for
sin Møie med den specielle Administration.

III.

Renten af 1000 Rdlr. (foruden de ovenmeldte
3000 Rd. til Legatet) nyde Professorerne for deres
Møie med den almindelige Administration, samt An-
svar for Capitalen og Foundationens Holdelse, og gaaer
i deres aarlige Distributs.

IV.

Naar Eskild Griis engang ved Døden er afgan-
gen, skal af de 3000 Rdlr. funderes bestandige og
evigvarende Stipendier til fire skikkelige og i Funda-
mentis Studiorum vel forfremmede Studiosi ved det
Kongelige Universitet; hvilke ingenlunde maa vælges
eller antages i Flæng, især blot allene efter de tvende
almindelige Egenskaber, Fattigdom og Skikkelighed.
Men foruden dem (ihvorvel Fattigdom i og for sig selv,
naar der sigtes til Forbedring in re publica litteraria
ingen Tid bør have noget Fortrin) bør følgende Be-
tingelser paasees og nøie inagttages:

1) "At de baade til Depositten, saa og fornem-
melig siden in examine philosophico maa have publice
obtineret de allerbeste Characteres for profectu in lit-
teris humanioribus, som ere lingua Latina, lingua

Græca, Antiquitates, Geographia & Historia. Overalt maa ingen, der jo have optime, eller det allerbeste Mærketegn for Latinis, og ligeledes for Græcis, nogenfinde admitteres til dette Stipendium at nyde, anseende, at disse tvende Sprog, og den Kundskab, de ældste græske og romerske Skribenter i deres eget Maal grundigen at forstaae, er den sande Lærdommens Grundvold, og den rette clavis eruditionis og Doctrinæ. Vel bør det dennem ogsaa at have sømmelige Characteres for de philosophiske Præceptis, men langt fra ei med sliq Fornødenhed. *) Saa at, om de end udi et og andet philosophisk Præcepto ikke stod den Prøve til at erholde Laudabilem, skal dog saadan Mangel ikke være dem hinderlig til at naae Stipendium, hvilket fornemmeligst er henlagt og destineret til nogen Opkomst og Bedligholdelse af de gode og sande Lærdommens Fundamenter.

2) Skal enhver Alumnus nyde det i to Aars Tid efter hinanden, og ikke længere end i bemeldte to Aar, paa det at der flere velartede unge Mennesker dertil kunde have Haab og opmuntres til samme at affectere.

3) Skal ingen trykte Specimina derfor af Alumnis sodres, helst det er kun en liden Belønning for de Specimina som ere alt aflagde; men Ephorus maa have med dennem noiagtig Indseende, at de fremdeles flittigen ercolere bemeldte Studium philologiæ latinæ & græcæ, for derved at gøres desto flikkeligere og beqvemmere til de høiere Videnskaber, være sig Theologie, Jurisprudens eller Medicin, hvortil de selv have Lyst og Inclination.

4) Skal dette lidet Stipendium ikke være noget andet beneficio academico til Hinder, som bemeldte Alumni kunde ellers tilgelange, saa at de endogsaa tilligemed, eller siden efter, kunde ligesuldt nyde Regentens, Beneficio mensæ Regiæ, Frisers, Schelers, Walkendorphs eller Borkens Stipendiis.

5) Ephorus for bemeldte Stipendium Græcianum skal ogsaa være en Professor philologiæ, enten Latinæ eller Græcæ, nemlig hvilken af disse tvende som ældst er in munere professorio, naar Skifte falder, og som tillige vil og kan med god Foie antage sig denne curam. Thi det skal og staae hannem, som det ordentlig tilfalder, frit for at overdrage det til sin Collegam, ligesom det ham og skal være tilladt, naar han ei længere synes at vilde selv forestaae denne Ephoriam; dog skal disse tvende Professores Latinus og Græcus, stedsse være udi Raad og Samfund med hinanden i at vælge Candidatos Stipendii, og dennem til Consistorii Approbation at foreslaae, og dette sidste i den Henseende, om noget paa Candidatorum Levnets Opførsel og mores skal kunde siges, der kunde være andre iblandt Professores kundbart. Thi hvor saadant fandtes bevisligt, bør en Candidatus haud bonæ notæ aut famæ ei at antages, men en anden i hans Sted foreslaaes, ligesom og enhver, der udi sit biennio falder til Uderlighed, straxen bør udelukkes. Ephorus udtæller til Alumnos Pengene i tvende Terminer til Et. Hansdag og til 11 December; og lader han sig derfor i en egen indrettet Bog af hver Alumno egenhændigen quittere. Og skal Regnskabet i samme Bog

*) Hvilken Forskiel i Tidernes Læremaade! I Aaret 1747 ansøes de lærde Sprog, Græsk og Latin for at være den sande Lærdoms Grundvold, og den rette clavis eruditionis og doctrinæ; og de philosophiske præcepta holdes ikke for at være af sliq Fornødenhed. I Aaret 1796 opmuntredes de Studerende til at søge Dispensation for den philosophiske Examens philologiske Prøve, men tilkiendegaves dem, at der i Henseende til den philosophiske Prøve ingen Dispensation kan finde Sted. S. Univ. Journ. for 1796. 4de Hefte S. 189. Udgiveren.

indføres, hvert Aar i Septembri fremsægges og afshæres in Consistorio."

Legatet har efter det ovenanførte ingen Beholdning, og dets nuværende Ephorus er Professor Eloqventiæ Latinæ Jacob Waden.

VII.

Hr. Kiegels's Legat under Navn af: Tak for Hvile.

Hr. Kiegels har i sit Fornuftens og Menneske-rettigheders Archiv No. 9. ladet Professorerne ved Kiøbenhavns Universitet stifte et Legat til Pesthuset under Navn af Tak for Hvile, som skal være sammenfudt af de Mulcter, de aarlig burde have betalt for forsømte Disputatser alene i de sidste 30 Aar. Renten af disse Mulcter, som han beregner til Capital 10,000 Rdlr. skal bruges til de veneriske Syges bedre Pleie i St. Hans Hospital, "da denne Svagthed — lægger han til — er den visseste Ungdommen henter i de academiske Aar."

Jeg vil ikke disputere Kiegels Wittigheden i denne Opfindelse, isald noget kan være vittigt, som er bygget paa Urigtigheder. Men deels for at ophylse Publicum om disse, deels for at corrigere de Tanker, man alt for ofte gier sig om Wittighed, hvilken mange ansee for Synonym med Ondskab, vil jeg noget nærmere ophylse denne Anmeldelse. Jeg gier det, hverken som Talsmand for Universitetet, der ikke behøver eller venter mit Forsvar, da jeg selv ikke er bange for at fremlægge dets Feil og Mangler, hvor jeg troer at finde dem; heller ikke som min egen Talsmand, da jeg for min Person saalidet behøver at takke for Hvile, at jeg endnu ingen Udsigt seer for mig til at opnaae samme, saa megen Aarsag 35 offentlig Tienestes Aar

og en skræbelig Helbred kunde give mig til at attraae Hvile.

"Kiøbenhavns Universitet" — ere Forfatterens Ord — "siger Nyttet, vil snart fremkomme med et Legat, der skal føre Navn af: Tak for Hvile. Professorerne skal have imellem dem selv giort en løselig Beregning over de Straffeboder, de som en vitterlig Sielb ere Staten skyldige, fordi de egenraadigen have tilfidesat den Kongelige Befalning, der tilholder dem, at de skal disputere pro officio og pro loco. Professor Steenbuch var i Embede 31 Aar, Professoren udgav lige saa mange Disputatser. Han og Arvinger slap for 20 Rdlr. Mulct for hver forsømt Disputats."

Hvad Hr. K. forstaaer ved Disputatser "pro officio" skulde man være i Uvished om, dersom han ikke havde tillagt Exemplet om Prof. Steenbuch. Heraf seer man, at han meener de aarlige Disputatser, for hvis Forsømmelse det allerede fra de ældre Tider var paalagt Professorerne at betale aarlig 20 Rdlr, hvilke skulde afdrages af deres Distributs. Om disse Disputatser, som nok rettere holdtes ex officio end pro officio, taler jeg maatte mere ved en anden Leilighed. Her vil jeg ikkun erindre, at Hr. K. er slet underrettet, naar han siger at disse Disputatser ere egenraadigen af Professorerne tilsidefatte. Saavel af Procantzlerens Instrux af 9de Juni 1786, som af Universitetets nyeste Foundation burde han have vidst, at Professorerne ved Forordningen af 7 Mai 1775 ere fritagne fra disse aarlige Disputatser, og i disses Sted dem paalagt at skrive Afhandlinger over interessante og nyttige Materier, som aarlig i en Samling skulde udgives; men uden at nogen Mulct er bleven paalagt for Forsømmelse.

Wist nok er af disse Samlinger, hvoraf aarlig en skulde udgives, ikkun en eneste i Aaret 1778 udkommet under Navn af Acta litteraria Universitatis Hav-

mienlis. Jeg maa ogsaa bekiende, jeg finder det heel besynderligt, og til liden Ære for Videnskaberne, at true lærde Embedsmænd ved Mulet til at skrive. Have de selv Lyst og Kald dertil, paaskionnes deres Flid af Regjeringen og Publicum, og ere udvortes Omstændigheder dem ikke i Veien: de vilse vel skrive uden saadanne Evangsmidler. Og at nøde dem, hos hvilke disse Motiver ikke finde Sted, til at skrive, vil nok selden blive, enten til Universitetets Ære, eller til Litteraturens Gavn. En Universitets Lærers Hovedbestemmelse er, at gavne den academiske Ungdom ved Forelæsninger; naar han flittigen og troeligen iagttager disse, saa har han opfyldt sin Bestemmelse som Lærer, og kan ikke tvinges til mere. Man tager ogsaa meget Feil af Hensigten med de aarlige Disputatsers Paabud i ældre Tider, naar man troet, at disse vare indførte for at forstyrre Professorernes Hvile, eller for at nøde dem til at sørge for deres egen og Universitetets Ære ved lærde og nyttige Skrifter. Nei, de vare paabudne for Studenternes Skyld, udgjorde en Deel af Professorernes Embede som Lærere, og kunde derfor med Willighed saa strengt fordres, som de af de ældre Tiders conservatores, eller, som vi nu kalde dem, Patroner *) , bleve fordrede. Thi jeg finder monira af disse, som true endog med Afstættelse fra Embede, naar de aarlige Disputatser bleve forsømte. Men disse Disputatser vare i ældre Tider ingen ordentlige Afhandlinger, hvis Udarbeidelse krævede megen Tid eller Læsning; det var blotte theses ad disputandum, for at øve de Studerende i at disputere, hvilke Øvelser vore Forfædre ansaae som det beste Middel til at skærpe

Forstanden, og den bekvemteste Leilighed for en ung Studerende til at vise sin Fremgang. Af saadanne Disputereøvelser paalægge de gamle Fundatser enhver Professor aarligen at holde fire, hvilke dog siden ved Conservatorium Estergivenhed bleve reducerede til to, og omsider, da man havde glemt disse Øvelsers Hensigt, lod man sig nøie med een aarlig Disputats af tre til fire Art, hvormed nu ikke saa meget sigtedes til de Studerendes Nytte, som til at give Professorerne Leilighed at vise Kundskab og Lærdom, og derved at befordre Universitetets Ære. Men alt dette veed Hr. N. intet af.

Hvad han derimod siger om Professorernes disputationes pro loco er mere grundet. Disse ere hverken ophævede eller forandrede til Afhandlinger, men under haard Mulet indskærpede ved den nyeste Foundation for Kiøbenhavn's Universitet af 7 Maj 1788, hvor den 14 Art. i 1ste Cap. lyder saaledes: "Enhver der er beskikket til Lærer ved Universitetet, skal ved sit Embeds Tiltrædelse skrive og offentlig forsvar en dissertation pro munere, hvor Professorer ere Opponentere. Naar dette ikke skeer inden et halvt Aars Forløb, skal den ham for denne Tid tillagte Løn være forfalden til Universitetets Bibliothek, og forholdes dermed saaledes, saa længe han ikke opfylder denne Pligt. Som dette allerede forhen har været anordnet, saa skal alle Professorer, der indtil nu ikke have iagttaget dette, være forbundne til, uden videre Ophold, at efterkomme samme, og forstaaes herunder ikke den dissertation, som skrives for Doctor- eller Magistergraden, hvilken enhver som attraaer sig Værdighed,

*) Jeg beder ved denne Leilighed at rette en Feil, som jeg i Beretningen om Communitetet (Univerf. Journ. s. 1793 S. 99. a.) har begaaet, hvor jeg har meent, at Conservatores Scholæ vare i ældre Tider de som siden kaldtes Quæstores Universitatis. og nu Inspectores Quæsturæ. Dette er urigtigt. Conservator Scholæ var en af de fornemste Rigets Embedsmænd, enten Hovmesteren eller Sankleren, hest den sidste; og havde en uindskrænket Magt til at anordne alting ved Universitetet, uden dertil astid at indhente Kongl. Befaling; hvilket grundede sig paa den da værende aristokratisk Regjeringsform.

bør holde enten han er Professor eller ikke. Hvad derimod de forhen anordnede aarlige dissertationer angaver, da skal Professores for samme være fritagne, dog at i disse Sted af dem skrives Afhandlinger over interessante og nyttige Materier, som aarlig i en Samling skal udgives, og dertil anvendes de Ark som i Universitetets Bogtrykkerie hvert Aar bør trykkes frit, ligesom dette allerede i Prokanslerens Instruksion er befalet." Ja det har været en Bedragt fra gammel Tid, at ingen kunde blive Rector ved Universitetet, som ikke havde holdt sin Disputation pro loco. Alligevel er siden denne skarpe Anordning ikke en eneste saadan Disputation holdet, og ingen troer nu mere at være forbunden dertil, efter at man i saa mange Aar har ladet denne Forsømmelse gaae upaaanket. Jeg troer dog, man kunde ønske denne gode gamle Skik overholdet; det vilde holde maa-gen Aspirant til et academisk Lærembede, til at lægge sig noget mere efter humaniora, for ikke at staae til Skamme som en purus putus, naar han skulde optræde ved en academisk Actus, holde en Tale, skrive et Programma, udstede et diploma, bedømme et academisk Prøvekrift o. a. m. Desuden synes tilkommende, saavel Colleger som Tilhørere af den nye Lærer, at kunne med Rette ønske, om ikke fordre et offentlig Bevis paa hans Værdighed til at træde i Selskab og Forbindelse med dem, for i dette Stykke ikke at forlade sig paa sin Bestallings blotte Forsikring. Det er derfor ved alle velordnede Universiteter indført, at en academisk Lærer skal producere sig ved en offentlig holdet Disputats eller latin Tale, og hvad Indtryk det præjudicium man derved faaer, gjør til at anbefale eller disrecommandere en nye Lærer, veed jeg af Erfaring. — Men til min Legats-Stifter igjen.

"Vi ville kuns regne — bliver han ved — 17 ordentlige Professorer, der ere fuldkomne Lehnsherrer,

at de skulde udgive aarlig hver en Disputats, som de i 30 Aar ikke have gjort, for ei at gaae længere op i Tiden, det var en Mulet af 300 Rdlr. aarlig." Jeg vil ikke tale om de fuldkomne Lehnsherrer. Men hvor faae vi disse sytten Lehnsherrer eller ordentlige Professorer fra? Jeg tæller for nærværende Tid, da dog ingen Vacance eksisterer, ikkun 14 ordentlige Professorer som have Fordegods. En Mand som skriver om, og især mod Universitetet, burde dog vide hvad han skriver. Hvad Tanke skal man ellers gjøre sig om hans Naalidelighed som Historiefriver, naar han ikke kan opsætte en kort Annælbelse uden saa mange Feil!

Endelig slutter han: "Bed dette Legatum troer Professorerne at have tilkiøbt sig evig Hvile, at ingent maa fordre Regnskab af dem, eller dadle dem for deres sære Collegier, for de aarlige Examina og forræderiske Foragt imod den offentlige Stemme og de physiske Videnskaber." Dette hænger sammen som Fabriciantens Drømme. Først forkyndes Legatet som stiftet til Opreisning for den Frihed, Professorerne egenraadig have taget sig at tilside sætte deres aarlige Disputats. Nu udstrækkes det lige til Fritagelse for den forræderiske Foragt imod den offentlige Stemme og de physiske Videnskaber. Hvilken Sammensætning! Serpentes avibus geminantur, tigribus agni.

VIII.

Latinisk juridisk Examens theoretisk Prøve.

Januarii 1797.

Den 20de.

Lieutenant Søren Gotfred Beckman Laudab.

Niels Bang Non contem.

Julianus Friderich Theodor Brieghel Non contem.

Den 21de.

Christian Friderich Berner Laudab.
 Friderich Henrich Ballauf Laudab.
 Theodor Thorlacius Haud illaud.

Den 25de.

Adrian Benjamin Benzon Laudab.
 Jørgen Dachnæs Haud illaud.
 Johannes Schmidt Haud illaud.

April 1797.

Den 15de.

Henrich Johannes Lawatz Haud illaud.
 Christian Krogh Laudab.
 Christian Johannes Henrich Stub Laudab.

Den 22de.

Caspar Friderich Lassen Laudab.
 Paul Abraham Dall Laudab.

Latinisk juridisk Examens practiske Prøve.

Februarii 1797.

Den 13de.

Peter Severin Nohde Haud illaud.
 Matthias Hastrup Borneman Laudab.
 Ulrich Christian Bedege Laudab.
 Lieutenant Søren Gotfred Bækman Haud illaud.
 Theodor Thorlacius Haud illaud.
 Adrian Benjamin Benzon Laudab.

Maj 1797.

Den 1ste.

Friderich Obelitz Laudab.
 Christian Friderich Berner Laudab.
 Friderich Henrich Ballauf Laudab.
 Jørgen Dachnæs Haud illaud.
 Johannes Schmidt Laudab.
 Christian Krogh Laudab.
 Christian Johannes Henrich Stub Laudab.
 Casper Friderich Lassen Laudab.
 Paul Abraham Dall Laudab.

Danst juridisk Examens theoretiske Prøve.

Februarii 1797.

Den 1ste.

Peder Drendholt. Ei Ubeqvem.
 Johannes Melchior Lange. Ei Ubeqvem.
 Christian Weigner Nohde. Beqvem.
 Niels Landmark. Beqvem.

Den 3die.

Friderich Zimmer. Beqvem.
 Christen Rønberg. Beqvem.
 Søren Müller Ei Ubeqvem.
 Peder Martin Vogt. Ei Ubeqvem.

Den 7de.

Rasmus Carl Holck. Ei Ubeqvem.
 Johan Christian Valeur. Ei Ubeqvem.
 Johan Christian Wetlesen. Beqvem.
 Andreas Andersen. Beqvem.

Den 8de.

Lieutenant Johan Christopher Vogt. Ei Ubeqvem.
 Jens Neergaard. Ei Ubeqvem.
 Conrad Henning Georg Pringling. Ei Ubeqvem.
 Hans Christian Møller. Beqvem.
 Erich Rier Müller. Ei Ubeqvem.

April 1797.

Den 26de.

Zacharias Verbom. Ei Ubeqvem.
 Christian Otte Lawatz. Beqvem.
 Johan Friderich Nushorn Beqvem.
 Ambrosius Hvidberg. Beqvem.
 Erhard Monster. Beqvem.

Danst juridisk Examens practiske Prøve.

Februarii 1797.

Den 13de.

Christian Weigner Nohde Temmelig Vel.
 Niels Landmark. Vel.
 Friderich Zimmer Temmelig Vel.
 Christen Rønberg. Vel.

Johan Christian Wetlesen. Vel.
 Andreas Andersen. Vel.
 Hans Christian Møller. Temmelig Vel.
 Maj 1797.

Den 1ste.
 Zacharias Verbom. Vel.
 Christian Otto Lomax. Vel.
 Johan Friderich Nushorn. Temmelig Vel.
 Ambrosius Hvidberg. Vel.
 Erhard Münster. Temmelig Vel.

IX.

Theologisk Embedsexamen i April Maaned
 1797.

Den 25de.
 Henningius Jensen, født paa Landgodset Næsfrugaard
 i Hertugdømmet Slesvig 1776. Laudab. ac-
 curate respondit.
 Joannes Wisning, født i Goldberg 1772. Laudab.
 Den 27de.
 Nicolaus Joannides Ranless, født i Kiøbenhavn 1768.
 Haud illaud.
 Den 1ste Maj.
 Andreas Hoeg, født i Hiermin Præstegaard i Viborg
 Stift 1765. Haud illaud.
 Claudius Friman Dahl, født i Hinneraae Præstegaard
 i Christiania Stift 1774. Non contemn.
 Den 2den Maj.
 Christianus Graae, født i Svendborg 1774. Laudab.
 Nicolaus Drummer, født i Kiøbenhavn 1775. Haud
 illaud.
 Claudius Clausen, født paa Landgodset Skougaard un-
 der Nibe Stift 1767. Non contemn.
 Den 3die Maj.
 Jvarus Jensen, født i Odense 1769. Laudab.

Georgius Lassen Hübertz, født i Aalborg 1772. Haud
 illaud.

Den 4de Maj.

Paulus Fenger, født i Fridericia 1775. Haud illaud.
 Joachimus Guillelmus Bøch, født paa Landgodset
 Høuftringholm i Aarhus Stift 1770. Haud
 illaud.
 Guillelmus Neefs, født paa Grevsfabet Wedelsborg i
 Fyen 1771. Non contemn.

X.

Vigtige danske Skrifter.

Om Trykkefriheden og dens Love. Ved Mich.
 Gottl. Birkner, Capellan i Corsøer, Kiø-
 behavn 1797.

Da Publicum, i det mindste det Kiøbenhavnske, for
 lange siden har afsagt sin Dom over dette i mange
 Henseender mærkværdige Skrift, saa kommer en Re-
 cension deraf nu noget for sildig, hvad enten Recensen-
 ten istemmer Publicums Dom, eller finder Aarsager
 at vige dervra. I første Fald ansees han blot for en
 Esterklang af det offentlige Echo, i sidste quæles hans
 Stemme af Pluralitetens, og han kan være glad,
 om han slipper for dennes Bagvaskelse og Haan.
 Imidlertid, da den Dom, som i den første Hede sæl-
 des over et Skrift, der anbefaler sig saavel ved Sien-
 standenes Vigtighed og Interesse for det Almindelige,
 som ved en vis diæry og paatrængende Tone, ikke altid
 er den paalideligste; saa bør den arlige Recensent, der
 kan og bør tage sig mere Tid til at demme, end andre
 Læsere, ikke lade sig fangst af Publicums Dom, men
 uden Sky optage Sagen paa nye, og med desto større
 Flid revidere Acterne, om han ogsaa skal staae Fæve
 for at sælde en Dom, som ikke vil behage noget
 Partie.

Dog! dette kan ikke være Tilfældet med et Skrift som nærværende, der, saa ulige Meninger det kan forvoldte i Henseende til enkelte Materiers Dabattering, ikke desmindre opfylder enhver Læser med Agtelse for Forfatterens Talenter som Skribent, og hans Hensigters Nødelighed som Borger og Patriot *).

Hr. Forf. begynder med det Spørgsmaal: om vi her i Danmark ogsaa virkelig have Trykkefrihed? og beviser ved omstændelig at giennemgaae og commentere saavel de ældre Love, som de nyere Rescripter og Placater Pressetvungen angaaende, at de hverken i Henseende til Formen — naar man undtager den eneste Omstændighed, at Censuren er ophævet — eller i Henseende til Materien ere ophævede, og at altsaa de jure ingen Trykkefrihed har Sted. Dette Bevis er efter min Indsigt meget grundigen ført, og ikke let at omstøde. — Naar Hr. B. S. 7 siger, at enhver Forfatter for den 14 September 1770 var forbunden at underkaste sit Msc. Censurens Domstol, hvorfra ingen Appel fandt Sted; saa maa jeg dog erindre: at visse Selskaber undertiden befriedes fra Censur, saasom det Kongelig danske Selskab til den nordiske Historier og Sprogs Forbedring: at Procansler Pontoppidan, da han gik til Bergen som Biskop, fik Tilladelse at være sin egen Censor: ja — ut magnis parva componam — at jeg selv albrig har ladet censurere den Kritiske Journal fra dens Begyndelse af, undtagen en eneste Recension, som min Forlægger af Angest, fordi den syntes noget haard imod en Biskop, ikke torde lade udfomme i Publicum, men sendte til den befittede Censor, efter hvis Raad den blev holdet tilbage, efterat den allerede var trykt. Forresten er jeg bleven bestændig ved at recensere uden Censur. Men vist nok var

denne min Trykkefrihed ikk en Connivents, og havde ingen udtryffelg Tilladelse for sig.

Men om vi ogsaa ingen Frihed de jure have at skrive hvad vi vil, saa have vi den dog maaske de facto, større end nogen anden Nation i Europa? Forf. erindrer meget rigtig, at om vi ogsaa virkelig havde saadan Frihed, saa var den ikke af det Slags, at en retskaffen Mand kunde ønske sig den; "ikke en Frihed til at begaae Handlinger, der stemme overeens med Lovene, men aabenbar en Frihed til at begaae Handlinger som stride mod dem; en Frihed der reiser sig ikke af Lovene, men af den Omstændighed, at de ikke blive overholdte; en Frihed der kun grunder sig paa Connivents fra den fuldbyrrende Magts Side. Og en saadan Connivents er altid høist skadelig, ubillig og geraader ingenlunde den fuldbyrrende Magt til sand Hæder." Ved denne Leilighed ytrer han Tanker om Politiets Pligt til at paatale Lovenes Overtrædelser, uden at bie indtil de blive paaankede, som ere anvendelige paa flere Loves Overtrædelser end Trykkefrihedens, og fortiene desto mere Opmærksomhed, da de stride imod de Marimer, som i vort eget Polities Forvaltning synes at være antagne. "Aldrig (siger han iblandt andet S. 30) bier Regieringen indtil Oprør, Opsatighed mod dens Befalninger, Uredelighed i det Offentliges Forvaltning, Toldsvig ic. af Uvedkommende maaske engang bliver angivet. Nei, den ansætter i alle disse Tilfælde selv Betientere, der skulle paasee, at slige Overtrædelser ikke indtræffe, og naar de indtraf, at paatale og denunciere dem. Dersom man ikke i Smug, men aabenlyst for alles Øine kunde begaae Toldsvig, Uredelighed ic. (ligesom man aabenlyst for alles Øine skriver og lader trykke) saa maatte det gandske vist være slet bestilt med det Lands Politie og fuldbyrrende Magt, hvor den største Deel af slige offentlige Forbrydelser upaatale kunne gaae i Evang."

*) Det vil maaske ikke være af Veien at erindre, at Recensionen selv allerede i Slutningen af April Maaned har været opsat.

Men nu viser Forf., at denne vor saa forroste Trykkefrihed heller ikke de facto betyder meget, saa længe Lovene om Trykkefrihed ere saa ubestemte og modsigende, og saa længe det er overladt til Dommernes Skjænnende at fortolke og anvende dem som de vil, da deraf flyde de høist forskiellige og modsigende Domme, saa at en og samme Fetsbrydelse er bleven straffet meget ulige, efter som Dommerne have Skjønnet til. Han viser, at saadant Skjænnende aldrig burde overlades til Dommeren som den lovudførende Magt, men blive en Forret som ene tilkommer Lovgiveren. — Her vil det dog nok komme an paa, om det er muligt for nogen menneskelig Lovgiver saa noie at bestemme en Lov, at der ikke med al hans Umage for at giøre den tydelig og bestemt, skulde i Anvendelsen blive meget overladt til Dommerens egen Skjænsomhed. Men dette overlader jeg til vore Lovkyndige at bedømme.

Saavidt er jeg for størstedelen eenig med Forf. Men naar han nu i at forklare det Materielle i Lovene, kommer til at udvitle en Lovs Begreb, forekommer det mig, at den kantiske Philosophie har forvildet ham i et Labyrinth af Subtiliteter, hvorved han bliver snarere Metaphysiker, end Statslærer. Han forlanger at en Lov ikke allene skal være gavnlig for det Almindelige, men ogsaa retfærdig, og paastaer, at disse tvende Udtryk ikke bør anses som Synonymer i Statslæren. Tvertimod troer han, at noget kan være retfærdigt og dog ingenlunde gavnligt for det Almindelige, og at Noget kan være høist gavnligt for det Almindelige, og tillige høist uretfærdigt. Saa høi og heroisk denne Maxime er, og saa meget der bør indskræmpes i Theorien, for at danne Statsstyreren til at ville handle retfærdigen; saa vil dog udentvivel i Praxis i mange Tilfælde den strænge Retfærdighed blive nødt at vige for Nytten, og Herats's Maxime blive den sande; utilitas est iusti prope mater & æqui, som jeg paa et andet Sted har erindret. (See Universit.

Journ. 1793. S. 180). Upaatsigelig Kan (som vor Forf. rigtig anmærker), denne Maxime i Statslæren blive Kilden til machiavellisk Politikk, til despotisk Formyndervæsen paa Regjeringens og Oprør paa Underfaatternes Side. Men hvad Maxime, om nok saa dydig, kan ikke misbruges, naar den falder i flette Hænder? Her er kun Spørgsmaal, om den directe, om den i enhver Statsstyrers Haand leder til disse fordærvelige Følger? om der gives nogen anden, der sikrere leder til det Almindeliges Vel, og enten slet ikke, eller mindre er udsat for Misbrug end denne? Det almindelige Vel bør jo dog altid blive Statsstyrerens Siemeed. Han kan tage Feil af dette, med den bedste Billie, med de dydigste Principer; thi han er Menneske. Men naar Fædrelandets Bælfærd er hans høpperste Lov, og hans redeligste Bestræbelse at naae dette, kan han ikke drages til Ansvar, om han tager Feil af Midlerne. Da Carthago efter den anden puniske Krig vel var svækket, men ikke saa svækket, at den jo kunde samle Kræfter igien, og skaffe Romerne nye Bryderier, vare der to forskiellige Meeninger i Raadet i Henseende til Carthago, som begge understøttedes af to store Mænd, den ene af P. Cornelius Lentulus, som nogle Aar tilforn havde været Consul, den anden af M. Porcius Cato, med Tilnavn Censorius. Lentulus vilde, at man for at faae en fast og paalidelig Fred, hvilkken man ikke kunde vente saa længe Carthago stod, skulde reent ødelægge denne Hovedstad. Cato derimod stemmede for, at Carthago skulde blive staaende, for at Rom stedsse maatte have en Rival, som kunde holde den aarvaagen og vogte den fra at forfalde til Dødhed. Begge resonnerede som Fædrelandets Venner og philosophiske Statsmænd. Men Lentulus havde maake for gode Tanker om Mennesket: han vidste hvad der til Statens Flor kunde udrettes i Fredstid, og troede at hans Landsmand vilde betiene sig af Fredens Gode. Cato kendte Men-

nesket bedre, eller havde efter sin individuelle Erfaring sættere Tanker om Mennesket. Ingen af dem saae paa Retfærdighed, endskiødt de begge vare bydige og retfærdige Mænd; begge havde det Almindeliges Gavn for Øine, og begges Meeninger, hvilken der end havde faaet Overhaand, kunde have befordret dette.

Men lad ogsaa Statsstyreren allene see paa Retfærdighed, og antage at hvad der er retfærdigt, er ogsaa almindelig nyttigt. Hvorledes finder han, hvad der i de enkelte Tilfælde er retfærdigt? Hvad er Retfærdighedens Grundlov? — den almindelige Villie, siger Hr. B. "Er en Lov af den Bøffenhed, at den umulig kan være Alles Villie, indeholder den kun en Enestes eller Nøgles Villie, saa kan den ingenlunde være retfærdig." Det sidste tilstaaer jeg; men hvilket Spring fra Alles Villie til en Enestes! "Denne almindelige Villie", bliver han ved, "som maa ligge til Grund for alle Love og borgerlige Indretninger, er den oprindelige Forening af alle, at de ville udgiøre et Folk, at de med hinanden ville indgaae et Selskab, som ved Tvangslove, hvilke de alle underkaste sig, kunde sætte sig i Sikkerhed for de Fornærmelser, som de i Naturstanden vare udsatte for." Og videre: "ved den almindelige Villie forstaaer jeg ikke den Elbistes eller nogen bestemt Generations, ikke manges, men alle Generationers Individuers Villie; ved den oprindelige Forening ikke en Forening som virkelig i Tiden er foregaaet, men som i Forestillingen nødvendig maa gaae i Forveien, før man kan tænke sig en ordentlig Stat, Love, og gyldige Forpligtelser til at leve efter Lovene." Jeg kan aldrig overtale mig til at troe, at denne transcendentale Statslære kan være Statsstyreren til nogen sand Nytte i Uøvelsen; og hvor let kan ikke dette kantske Hiernespind forlede unge varme Phantasier til at ønske de bestaaende Staters Oplosning, for at faae Leilighed til at forsøge deres Kræfter paa en nye Statsbygning efter de Regler, som

de forestille sig at være bleven fulgte, eller burde været fulgte ved Menneskenes oprindelige Forening om at udgiøre et Selskab. Hvilken uendelig Mark aabnes her for Forestillingen eller Indbildningskraften? Men jeg forlader disse Indbildningsfostere, og gaaer til et reellere Spørgsmaal:

"Skal der være Trykkesfrihed eller ikke? I det første Tilfælde: Skal Trykkesfriheden være gandske uindskrænket, eller indskrænket, og dersom Resultatet skulde falde ud for det sidste: hvilke bør da være dens Indskrænkninger?"

Hvad det første Spørgsmaal angaaer, da kommer det an paa at balancere Trykkesfrihedens Fordele med dens Uleiligheder, og finde Udslaget. Foruden de Fordele, som den Frihed at prøve den lovgivende, udøvende og dømmende Magts Handlinger, fører med sig, og som Forfatteren i en forrige Afhandling i Minerva (hvortil han her henviser) har omtalt: "at den er et kraftig Middel til at fremme Almeenaand og Fødelandskærlighed; et Middel til at sætte Ideerne i den for Sandhedens Udfindelse saa nødvendige Circulation; et Middel til at underrette Monarken om Ting, som han ellers evig var bleven uvidende om, til at vise ham en Sag, som han ellers kun vilde have seet fra een Side, fra hvilken de som nærmest omgave ham, have vist ham den, fra andre og flere Sider, til selv at see med egne og ikke med Andres Øine, og at underrette sig, om sit Folks sande almindelige Meening", ansværer han her en Hovedfordeel, som han der ikke har omtalt, nemlig: at Trykkesfriheden kan ophjæpe til et Værn om Borgernes Sikkerhed for Undertrykkelse fra Regjeringens Side. Dette Beviis, som er ført med bestandig Hensyn til en absolut monarkisk Stat, er uden tvivl meget grundigt, kun (som det synes mig) alt for meget fra en Side allene betragtet. Thi saa vist som det er, at Trykkesfrieften kan bruges som saa-

dant et Værn af fornuftige, fredelstende og velsindede Borgere; saa vist er det og, at den i onde, uplyste, interesserede, ærgjærrige eller hevngjærrige Borgeres Hænder, kan misbruges til at krænke Regjeringens Rettigheder og udsætte den for Folkets Fornærmelser; og mon dette sidste ikke er ligesaa farligt for den offentlige Rolighed, som det første?

Den Forestilling Forf. gjør sig om Folket, er overdreven og imod al Erfaring. "Troer man maasse, siger han S. 56, at det er muligt" — skal hedde umuligt, — "at gjøre Folket sin sande Fordeel begribelig: troer man at det heller vil vælge Anarchi og Uorden end fornuftig Regjering, eller hovedkulds paa Lykke og Fromme udsætte sig for Mord og Ulykker og alle en voldsom Revolutions Plager, for at afhjælpe de Uleiligheder, som det dog seer, det, ved at give Tid, kan faae afhjælpne i Rolighed: troer man dette, saa feiler man ganske vist, og kiender ikke Folket ret." Og jeg siger, troer man det ikke om en Deel af Folket, saa kiender man ikke de borgerlige Revolutioners Historie, saa erindrer man ikke, hvad der for vore Dine er gaaet for sig i Frankrig. Ved saadan en Forestilling om Folket, som den her anførte, tænker man sig Folket eller Mennesket i Naturens Stand, som for at undgaae Voldsmand og vilde Mennesker, begiver sig i Selskab, med Opostrelse af nogle naturlige Rettigheder for at rædde de øvrige. Men ved denne Forestilling forrykkes ganske den rette Synspunkt i det forehavende Spørgsmaal. Det Folk som i Naturens Stand længes efter Rolighed og Orden, er meget forfælsket fra det Folk i de civiliserede Stater, hvis Følelse for det Sande og Rette ved ond Vane og inddrukne Fordomme er fordærvet eller har faaet en falsk Rættelse; som er blevet vant til mange

ufornødne Fornødenheder, hvilke det nødigere opgiver end borgerlig Fred og Rolighed, som endelig ved en Forandring i den indførte Constitution mere seer paa privat Formues og Velstands Forøgelse, end paa det almindelige Beste og a. m. Han lægger til: "om end nogle saa fordærvede eller affindige Mennesker kunne falde paa at foretrække det Værrer for det Bedre, saa kunne disse dog neppe være mange." — De behøve heller ikke at være mange; en eneste Kobespierre er nok til at holde et stort og oplyst Folk Nar og Dag under Despotiets Blyesepcer; og veed man da ikke, at endnu i dette Øieblik, da Frankrig dog er rykket sit Haab om en lykkelig Constitution saa nær i Sigte, har den franske Regjering ingen værre og grummere Fiende at drages med, end Anarkiet. Kan dette have Sted i saa stort og oplyst et Folk, under saa udvalgt og aarvaagen en Regjering som den franske; hvor vil man tvivle, at Uorden og Anarkie kan finde Forsvarere i et lidet Folk, hvor ofte de raaste og uerfarne Mennesker, eller nogle saa dumdriftige Lykkesjægere føre Ordet, og ved Kabaler og Rænker let intimidere de dueligste og retskaffenste Folk, og afstrække dem fra at antage sig den sande og lovbundne Friheds Sag.

Disse Betragtninger, troer jeg, burde ikke været satte til Side ved Besvarelsen af de tvende af Forf. opfaste og undersøgte Spørgsmaale: 1) maa det være tilladt at skrive imod, det er: døde den indførte Constitution? 2) Imod den højeste lovgivende, dømmende og fuldbyrdende Magts Handlinger? Forresten indeholder Forf. Svar paa disse Spørgsmaale de vigtigste Undersøgelser og de herligste Betragtninger, som fortjene — om ikke en Medaille *) , saa dog oplyste Statsphilosophers og kyndige Juristers Prove og Bedømmelse.

*) Jeg finder det ikke beskedent, men snarere en Misbrug af Publiciteten, naar en privat Mand, i den første Hæfte, efter at han neppe kan have haft Tid at læse et Skrift uden løseligen, strax opfordrer Publicum til

Et vanskeligere Spørgsmaal er det tredje: om det er tilladt at skrive imod den herskende Religion? Under dette Spørgsmaal komme atter disse subordinerede i Betragtning: 1) er Staten overhovedet berettiget til at forbyde almindelig uindskrænket Meningsyttring i Religionsager? 2) Ere Følgerne af den fri Religionsyttring saa farlige, at man derover skulle ønske, at Staten var berettiget til at hindre den? 3) Kan Staten virkelig ved Forbud og Evangslove hindre Siøring i Religionsager, enten den saa alt er udbrudt eller ikke? 4) Er det klogt i Danmark ved Evangslove at ville hindre den nu begyndte religiøse Siøring? — Efter mit Begreb om Statens Rettighed til at give Love eller forbyde ved Love, berøer denne paa Lovenes Gavnlighed for det Almindelige; og kunde altsaa det første Spørgsmaal i mine Tanker gierne været forgigaaet. Alting berøer paa det andet Spørgsmaals Besvarelse, om det i noget Tilfælde kan være gavnligt for det Almindelige, at Staten hindrer Meeningsyttring i Religionen, eller med andre Ord: hvilke de farligheder ere, som Staten kan befrygte af en fri Meningsyttring i Religionsager. Saa fuldstændig dette Spørgsmaal er besvaret, og fra saa mange Synspunkter Sagen selv betragtet; saa maa jeg dog bekiende, at jeg ikke har kunnet finde noget fast Resultat, som kunde tiene Regjeringen til Rettesnor i alle Tilfælde. Thi saa længe der dog skal blive nogle Lærdomme undtagne, hvilke det ikke er Skri-

benten tilladt at angribe, saasom de hvorpaa Moraltet, og Troe paa et evigt Forsyn, paa Gud og Udbelighed berøer — og saadanne maa der dog blive — saa har ingen fuldkommen fri Meeningsyttring Sted, men baade indskrænkes den speculative Skribent i sine dybsindigste Undersøgelser, ligesom og Secterereren eller den indbildte Orthodox — thi Orthodoxer og Heterodoxer vil der blive i Fornufttroen, ligesaavel som i Troen paa Aabenbaringen — vil faae Leilighed til at chicanere ham i hans Meeningsyttringer. Thi hvad er Moralitet? denne bedømmes efter Tidernes Sæder og Indsigt og Tankemaade. Hvad er Gud? hvad er Udbelighed? Det er just disse Spørgsmaale, som de skarpsindigste og redeligste Philosopher hos Græker og Romere have brudt Hovederne med, og endda aldrig kunnet komme til nogen Fasthed i. Hvor forskiellige deres Begreb om disse for det borgerlige Selskab saa vigtige Meeninger fra vores, hvilke vi allene have den christelige Religion at talke for, og som vi, naar vi handlede consequent, burde opgive med Troen paa Aabenbaringen, og overlade os til Fornufttroen allene. Denne kan maaffe overbevise os om Siælens Udbelighed, og knapt nok. Men de saavel for borgerlige Hensigter, som for Menneskets Rolighed velgiørende Begreb, som Christne forbinde med Udbelighed, disse til Dyd opmuntrende Belønninger, som den Dydige har at vente i et andet Liv, disse fra Udyd og Laster afstrækkende Straffe, som den lastefulde maa

at belønne der paa en overordentlig Maade. Holder da denne Mand sig saa overbevist om sin Doms Rigtighed, at han tør giøre den til Rettesnor for Manges, for Publicums Dom? Hr. Virchners Skrift er af det Slags, som vil læses mere end een Gang, som for dets vigtige Indholds Skyld vil prøves med lige saa megen Flid, som det er skrevet. Derved hadres Skribenten mere, end ved offentlige Hæderstegn som ere Publicum astvougne ved en privat Mands Enthusiasmus, og ofte maaffe ved en forsængelig Lyst efter at faae sit Stemme til Publicums. Jo vigtigere et Skrift er, jo mere Tid maa gives Publicum til at bedømme det, og det bør ikke overrumplæs ved ensfede og præcipiterede Domme. Jeg ønsker derfor ikke, at denne Paatrængenhed skulde blive Mode. Den er et Vaand paa Publicums Dømmefrihed, og kan blive misbrugt til stor Skade for Literaturen.

giøre sig Regning paa efter Døden, veed Fornuften intet af. Hvad Fabellaren siger om Tartarus, og de Ugudeliges Straffe i Tartarus, anser den som opdigtet af Poeterne, for at skrælle Pabelen, men vedkommer ikke den oplyste Hedning. Dennes Udødelighed er blot transcendentalf, og bestaaer i Siælens Forcening med den philosophiske Gud, Verdens Aand (anima mundi), den rene Æther. (See Cicero's 1 Tusulaniske Undersøgelse, hvor han har samlet de skarpsintigste Philosophers Visninger om Sielen og et Liv efter dette). Hvad Hielt Statsmanden kan have i at lænke Almuen, eller hvad Trest Mennesket selv kan finde i denne Udødelighed, veed jeg ikke. Vi giøre derfor nok best, at vi søge, ikke allene at rødde de Begreb, Almuen engang har faaet om disse Ting af Raabenbaringen, men ogsaa at forskandse dem ved andre Lærdomme, der kan tiene som Barrierer for disse Selskabet og Mennesket saa vigtige. Men den der kan sige mig, hvorledes dette skal skee, uden at røre ved fri Meningsytring, skal være mig den store Apollo. Hr. B. meener vel, "at Moralitet, Gud og Udødelighed ligge saa dybt rodfæstede i det menneskelige Hierte, at de vel for en Tid kunde lade sig fordunkle, men ingenlunde gandske udslukkes." Det troer jeg ogsaa; men Begrebene derom kan saaledes forqvækles, at de, i Stedet for at hjælpe entet Stat eller Menneske, blive skadelige for begge; og hvem skal have Tilsyn med at dette ikke skeer, uden Statsstyrelsen?

Under Besvarelsen af det tredie subordinerede Spørgsmaal: Kan Staten virkelig ved Forbud og Tvangsmidler hindre Giæring i Religions-sager? undersøges den Meeening som nogle have ytret, at man i Religionsmaterier ikke burde skrive i Modersmaalet, men paa Latin. Her bestyrker jeg, at nogen Misforstand er indbleben, som har forledet Hr. B. til at udlade sig med Haan imod de latinske Mennesker,

som han kalder dem, som om Meeeningen var, at det latinske Sprog gjorde dem mere sikkede til at afhandle theologiske Materier, end de latinske Mennesker. Hines Meeening kan vel ikke være anden, end at man, ved at indføre og vedtage det latinske Sprog i saadanne Skrifter, kunde deels hindre Skrædere, Berstebindere og deslige Folk fra at indlade sig i Materier som overgaae deres Kundskabs Sphære og saaledes at forsøre den uoplyste Mængde, deels ved de Lærdes fra Debatter at faae de vigtigste Religionsmaterier til Gavn dristede og fra alle Sider betragtede, førend de umodne og halv fordoiede kom ud i Publicum. Thi at de Lærde ere de mest berettigede til at skrive om Religionen, saalange denne skal grunde sig paa Skriftens Fortolkning, og at sund Sands i nok saa hoi en Grad ikke forslaaer, kan vel ikke tvivles. Jeg finder derfor ingen Forkand i denne Periode: "hvor megen ciceroniansk Polsefnak, og jirtlig Nonsens kunde man ikke her (hos de latinske Mennesker) opvise, og hvor megen sund Sands af Folk, som havde Meie med at sætte Coniunctivus og Indicativus paa behørig Steder?" Ciceroniansk Polsefnak kan ingen skrive; thi saa maatte Cicero selv skrive Polsefnak; jirtlige Phraser og Talemaader vil vel ingen som forstaaer sig paa Stiil, kalde ciceroniansk, og hvad ham angaaer, som har Nød med at sætte Indicativus og Coniunctivus paa behørig Steder, saa flottede nok ingen om at have ham til Skriftefortolker. — Hvad forresten Giæring i Religionen angaaer, da, saavist som de mere end een Gang ere standsede ved Tvang og Forfølgelser; saa vist vilde Tvangsmidler i vore Tider og ved vore Sæder forseile deres Hensigt, og ikkun giøre Ondt værre. Det allene maatte man ønske, vore Reformatorer vlid indsee, at det er ligesaa ubeskedent, ved Tvangsmidler at paanøde Oplysning, som ved Tvangsmidler at hindre den, og at Spot og Forhaanelser mod

anderledes Tænkende, ere ligesaa vel Tvangsmidler, som Love og Straffe.

Endelig kommer Fors. til det fjerde Hovedspørgsmaal: om det maa være tilladt, offentlig i trykte Skrifter at prøve eller dadle enkelt underordnet Øvrighedsperson eller Embedsmands Forhold, saavidt han er Øvrighed eller Embedsmand? — Hvad der er vundet ved denne hele Undersøgelse, indseer jeg ikke. Man kan gjerne tilstaae Fors., at det maae være tilladt i offentlige Skrifter at irettesætte Embedsmand; thi det Mødsatte vilde være en Indskrænkning i Trykkefriheden. Men at give disse offentlige Anklagere nogen borgerlig Vagt i Henseende til Dommen om en Mand's Embedsførelse, eller for deres Skyld at afskaffe den Opsigt som Lovene give Foresatte eller Collegier over Embedsmænd's Opførsel, var høist betænkeligt, ja farligt. Hvor længe kan det ikke være, inden saadanne offentlige Skrifter komme i Omløb, komme for Regjeringens eller dens Repræsentanters Øine? Hvem skal tage sig af disse Klager, saa at sige, i første Instants, og bringe dem videre? Publicum er et abstract Bæsen, som har hverken Hænder eller Øine. Jeg kan derfor ikke giøre mig noget Begreb om denne Publicums Domstol. Hos hvem skal Sagerne indskrives og forfølges? hos hvem Vidner afhøres? hvem skal tale for den Anklagede o. s. v.? Skal alt dette skee i trykte Skrifter? Hvem skal betale Trykkeromkostningerne? og naar nu Sagen er debatteret pro og contra, hvem skal man da vende sig til for at faae Dommen at høre? Skal vedkommende Collegium, hvorunder den anklagede Embedsmand hører, anskaffe sig alle disse Skrifter og læse dem? skal og kan det lide paa dem, paa dem mere end paa Advocaternes skriftlige Indlæg? — Jeg begriber ikke hvor en fornuftig Mand kan komme med saadant et Forslag, hvis Uøferelse, om den var mulig, vilde opfylde Staten med Denuntianter, dette Genus hominum,

publico exitio repertum, som Tacitus kalder dem, og giøre Embedsmændens Raar saa sure, at ingen stattede om at være Embedsmand. Thi just den redestigste og retsindigste Embedsmand vilde paadrage sig de fleste Klager. Nei, for at holde Embedsmand til at giøre deres Pligt, behøve vi allene at vaage for de bestaaende Loves Overholdelse; og især hvad Dommere og Øvrighedspersoner angaaer, da er Generalprocurerens Instrux saa omfattende, at, naar den esterskommes, er der ingen Mulighed i, at de uredelige, despotiske, eller engang forsømmelige Øvrighedspersoners Antal i Landet kan være stort. — Hvad Hr. D. lægger til om den overdrevne Følelse af Ære, som hos nogle, især fornemme Embedsmand, gaaer saavidt, at de ved den ringeste Mistanke og Øtring om et slet Forhold holde sig saa fornærmede, at de ikke kan see sig tilfredsstillende, uden ved Hævn over den Person der har ytret Mistanken eller Beflydningen; da vil det nok være vanskeligt, om ikke fædeligt, at afbryde denne Følelse i monarkiske Stater, hvor den, efter Montesquieus Meening, er en af Regjeringens Hovedbrydeste. Men Montesquieu byggede sine Statsmaximer paa Historie og Kundskab om Mennesket, som det er: vore Statsphilosopher danne sig et Romanmenneske, som det skal blive, vil Gud, naar det Tusindaarstrige kommer.

Endnu et Spørgsmaal: maa det være tilladt at skrive imod allerede fældede Domme? Efter de forhen fastsatte Principer, slutter man sig let til Resultatet som er: "den fældede Dom, naar den er fældet i sidste Instants (thi ellers har man i hver Stat, Lov at appellere til den høiere) maa sættes i Kraft, og ethver Forsøg til, ved fysisk Magt at hindre dens Fuldbgyrdelse, er Forbrydelse mod Staten, mod den almindelige Villie, hvis Organ Dommerne ere, og fortjener som en saadan Forbrydelse, usforbigaaelig Straf. Men dette hindrer ikke, at man jo derfor lige

fuldt siden efter i trykte Skrifter kan prøve Dommen selv og dens Præmissers Grundighed og Retfærdighed." I denne Anledning ytrer Forf. to Ønsker: 1) at Høiesterets Domme maatte bekendtgjøres med deres Præmisses, 2) at man maatte erholve enhver enkelt Assessors Stemme beskrevet.

Endelig det sidste Hovedspørgsmaal: maa det tillades at skrive mod enkelt Privatmand, for saavidt som han er Privatmand, og hans forhold ikke angaaer det Offentlige? Forf. meener, der kunde være Tilfælde, hvor Staten bør betrygge Borgerne selv imod indbildte Fornærmelser, for at forebygge Selvhevn; og at man derfor paa nogle tydske Universiteter, hvor Duelsvesenet gik i Evang, har indført Censur, for der at afgjøre Tvistigheder om Lapperier, som formedelt Menneskenes indgroede Fordomme og Daarligheder, ellers vilde afstedkomme alvorlige Forbrydelser. Forresten naar man var oplyst om den sande Censurpunkt, vilde man ikke agte saadanne Fornærmelser.

Disse ere de Hovedspørgsmaale, Hr. B. har troet at kunne opkaftes i Henseende til de Skrifters Materie, som ved Trykkefrihedsloven skulde tillades. Endnu ere nogle Spørgsmaale tilbage angaaende disse Skrifters Form, saasom: om det er tilladt at skrive mod Regering, Religion og s. v. i smaa Flyveblade, som let komme i menig Mands Hænder, der maasse ikke kan taale at læse dem? om det er tilladt at skrive anonymt? om det er tilladt at betiene sig af Haan, Spot og Persiflage, naar man skriver om Skat, Regering, Religion og s. v. — Spørgsmaalene ere ikke vigtige, men da jeg allerede har været vittøst, nædes jeg at forbigaae dem, og vil endnu allene anfere Resultatet af alle disse Undersøgelser i Forf. egne Ord. Dette udtrykker han saaledes S. 170:

"At det uden nogen Indskrænkning maa være tilladt at skrive om Alt, om Constitutionen, den lov-

givende, dømmende og udøvende Magts Handlinger, om Religion, om offentlige Embedsmænds og private Folks offentlige Handlinger, i hvad Form og paa hvad Maade man vil, saalange man afholder sig fra, directe at opfordre sine Medborgere til med fysisk Magt at kuldkaste eller forandre Constitutionen, at modsætte sig Regeringens og de offentlige Auctoriteters Handlinger eller huuslige Liv." Han lægger til: "vilde man kalde directe Opfordringer til fysisk Vold, oprøriske Skrifter, og Angreb paa Folks private Liv og Character Pasquiller; saa kunde Loven udtrykkes saaledes: Alt, Pasquiller og oprøriske Skrifter undtagne, maa være tilladt at trykkes. Men da maatte Loven ogsaa udtrykkelig tilføie Definitionen."

Naar jeg nu oprigtig skal sige, hvad Indtryk dette Skrift har gjort paa mig, saa maa jeg bekiende, at det er gaaet mig dermed paa mange Steder, som Cicero (om jeg mindes ret) fortæller, det er gaaet ham med en berømt græsk Philosophs Skrift: "naar jeg læser ham, siger han, overbeviser han mig, men ikke saa snart har jeg lagt Bogen af Haanden, førend mine gamle Tvivl bemægtige sig mig paa nye." Sagen er uidentivl denne: Man kiender Presservangens Følger af Erfaring, men ikke den uindskrænkede Pressefriheds. Derfor ser man den sidste allene i et godt, og den første allene i et slet Lys, da der dog ingen Tvivl er om, at den sidste ligesaavel kan misbruges som den første; men Følgerne af dens Misbrug kan man ikke overse, eller sammenligne med Misbrugen af Evangen. Saa meget synes Erfaringen af den endnu usfuldendte franske Revolution at vise, at saa meget som Frankeriges Constitution grunder sig paa Trykkefriheden, som een af dens stærkeste Pillere, saa har der dog allerede ofte yret sig Tilfælde, hvor Regeringen har troet sig nødt til at straffe Skribenter og Bogtrykkere, eller i det mindste at indjage dem en Straf. Har dette været fornødent i en Constitution

som har al sin Kraft af denne Frihed; hvor vil man vente, at saadanne Omstændigheder ikke endnu oftere skulde indløbe i et Monarki, isald man ikke vil arbeide paa gandske at svække Monarkiets Resourcer; hvorved jeg for min Deel ikke er overbevist om, at Statens Vel vilde vinde. Jeg siger Monarkiets, ikke den arbitrære Magts; thi denne svækker sig selv ved Tidernes Oplysning og Monarkens Indsigt i sit eget Beste.

Fors. er gaaet med den Tanke til sit Arbeide, at enhver Regiering seger at udvide sin Magt over Folket, og at dette derfor ikke nok kan vaage over Regieringens Skridt og vogte sig for dens Fornærmelser. Saa sand denne Maxime er, saa er det ikke mindre sandt, hvad Xenophon i Begyndelsen af Cyropædien siger: "at Mennesket sætter sig ikke op imod nogen mere, end imod dem som det mærker, vil have Herredomme over sig", og at Folket ligesaa meget arbeider paa at slippe Regieringens Drivestæde, som Regieringen paa at stramme dem. Den lykkeligste Stat er derfor nok den, hvor der er saadan en Ligevægt imellem den bydende og lydende Deel af Folket, som forhindrer saavel den ene som den anden, at krænke hinandens Rettigheder. Dette synes mig Hr. B. ikke nok at have betænkt. Efter hans Forestilling vil Folket altid det beste, og det er Regieringen let at overbevise det om dets sande Fordele: en Forestilling som hidindtil modsiges af Erfaring, og som nok ikke vil blive sand, førend den kantske Drøm realiseres, at Mennesket naaer den Fuldkommenhed, at det kan regiere sig selv.

Hvad Skriftets Form og Foredrag angaaer, da maa man tilstaae Fors. en mesterlig Gave til at fatte sin Gienstand fra alle Synspunkter, og behandle den med Klarhed og Fuldstændighed. Dog bliver denne Fuldstændighed i Længden trættende, og man kunde ønsket, at Fors. havde concentreret sine Tanker noget mere: Stilen skulde derved have vundet i Behagelighed, og Tankerne intet tabt i Interesse.

Poetiske Forsøg af M. C. Bruun. Første Deel.

Disse Forsøg have heel og holden i selsomme Skikkelse, hvori de her vise sig, fra Tid til anden tient som Fyldning for Minerva, Gris, Samleren, Tilfueren og andre vore periodiske Literaturs Blade. Nu forsøger M. C. Bruun paa at samle sine Forsøg i, hvem kan sige? hvor mange Bind; og kiender jeg hans Meenigheds ubegribelige Nættroenhed til Gavn, saa vil hans Forsøg paa at samle sine Vers regnes ham til lige saa megen Fortieneste, som den første Vækkelse af de raa Forsøg selv, i Maanedskrifter og Ugeblade af videnskabelige Venner og aristarchiske Jabrodre ansaaes, Smagen til Trods, for at geraade ham til usigelig Væ. Jeg, som ikke horer til M. Bruuns Hofstat; jeg, som ikke kan foreene den Meening, hvori jeg desværre staaer, om grundig Videnskabs høie Værd, med hine brutale Klappers Nættroenhed, vover ved denne Leilighed det ensfoldige Spørgsmaal: Hvorlænge vil han forsøge paa Forsøg? hvorlænge vil han, forblindet af uvidende eller egennyttige Venners stinkende Roes, fornye og fortsætte sine Attentater imod Indsigters og Kritiks Grundpillere? hvorlænge vil han drive Spot med Publicum? og evig sulte paa Apollos Lire? Har ikke den Publicitet, som han efterhaanden betroede sine Forsøg til, med den Omhyggelighed og Alvorlighed foreholdt ham sin Letsindighed og Mæghelighed i at studere og fordanske Klassekerne, som ikkun en Eneste har fundet sig besøiet til at modsiges, der af taabelig Iver for en slet Sag og ligesaa illiterat, som hans Principal, lod Zingen, som han ikke forstod, smukt staae ved sit Værd, men forsemte intet af hvad gemeen Opdragelse, slet Sælskab og barbarisk Tankemaade lodgav ham, for at giøre den Forfatters Person forhadt, fra hvilken Skriftet kom: M. C. Bruun for Videnskabernes Tribunal. Men hvad har vel disse ved Publiciteten ham givne strenge Forma-

ninger frugtet paa ham? Har han benyttet sig deraf til at være varommere med sine Oversættelser af de klassiske Digtere? Har han maget det saa, at disse Oversættelser, som indrage den største Deel af nærværende første Bind, nu have ophørt at være det, som de vare, da de første Gang bleve givne Læserne til Bedste: Forsøg? Finder Konstdommeren nu ikke længer det at udsætte, at helee, at indigneres over ved dem, som han den Gang i hver en Strophe, hver en Linie fandt? Der høres vist ikke lang Betænkning til at besvare disse Spørgsmaal, naar man fortæller Læseren, at den Horasiske Ode: *Nox erat & calo fulgebatur luna sereno*, Ord til andet her er astrykt ligesaa raugal, som Tilskueren først falskød den. Hvortil al Publicitet, naar Frøthed, i Tillid til et bydende Parties Medhold, tør haane den? Hvortil al Kritiks Sindighed, naar Styrperen bliver Styrper, og, istædet for at skamme sig ved og undertrykke sine Misfoster af Oversættelser, endda forsøger d. e. sufter paa en Digter, som Horatius. Derfor at gienneingaae de i dette Bind af Tidsskrifter blot udtagne Oversættelser af Horaz og gøtgjøre deres Usfæthed, vilde være at udskrive mig selv og at underholde Journalens Læser med bekiendte Tings Igientagelse. Hvad der var Forsøg i Fior, bliver ved at være Forsøg i Nar, hvad enten det saa læses blandt Tilskuerens Kariteter, eller i en Dog med rødt Omslag. Hvad der var Fufferarbejde før Nytaar, det samme bliver, naar ingen Haand kommer til, som gier det bedre, og man ikke vil antage Mirakler, Fufferarbejde i Nar.

Man kan næsten ikke fortænke Hr. Bruun, om han, stolende paa Benners afgjørende Dom, anseer sine vovelige Forsøg for fuldendte Mesterstykker. Han er stolt af Benners plumpe Roes, og ligegyldig mod den Fremmedes retfærdige Daddel. Naar denne paa-minder ham: *corrigere lodes, saa sraale hine, den ene høiere end den anden; pergite pierides og: tu*

contra audentior ito. De samme søde Bennet, som første Gang toge Forsøgene i Favn, da de under Iris, Tilskuerens ic. Jordemoderskab saae Lyset, vil fremdeles nu, da de stades til Confirmation, antage sig den, som deres Wundling, og ikke taale, at nogen kommer den vandfere Stakkel for nær. Iris med dens Drabantere skal i grove Recensioners Tone hævne sin umodne Digter-Oversætter paa hver den, der kaster Tvivl op mod den herskende Æsthetiks Usfæthed blandt vore unge Toneholdere. Disse Vantroende til Ærgrelse, men den bruunste Meenighed til ikke liden Opbyggelse, tør man med Engstelse vente i andet Bind af Forsøgene at see Aristokratkatechismussen eftertrykt, tilligemed den svenske Bise, som Heiberg fandt god paa det nær, at den manglede Menneskeforstand.

Men det var dog mueligt at, fordi M. C. Bruun i det latinske Sprog ikke har sin Styrke, han dog i andre Tungemaal kunde være hjemme. Det er jo ikke blot Horaz, han forsøger sig paa, men af Alskens Digtere i Alskens Tungemaal træffer man Oversættelser til Forsøg, i dette Bind. Her ere Vers oversatte af det Hebraiske, Græske, Latinske, Italienske, Franke, Engelske, Tydske og Svenske, chaotisk kastede mellem hinanden, og endda ikke engang forsynede med noget Register, undtagen paa en svar Mængde Trykfeil. Hverken besidder jeg den Sprogkundskab, eller om jeg besad den, den Taalmodighed, som udtrævedes til at bedømme en saadan Proteus af poetisk Oversætter. Men jeg tænker, man kan desuagtet dog ret got komme paa Spøer efter Hemmeligheden, og tillige gaae gandske ordentlig og billig til Værks med Poeten, naar man af det hyppigst af ham, næst det Latinske, forsøgte Sprog, det Grædske, forelægger Læseren nogle Prøver til Mundsmag, og overlader det derefter til ham selv at slutte fra disse til Resten. Vor Oversætter adskiller selv, ved Overskrifter, sine frie Over-

sættelser fra de Ordrette; og en ordret Oversættelse bliver da vel den at ansees for, som staaer pag. 85, *Qvaghjrdens Klage, Theocrits tyvende Idylle, af det Grædste*. B. 3. afviser den knibste Riibstads-pige, den næsvise Koehyrde med de Ord hos Bruun: *Du hæslige Qvaghyrde*. Det var en nydelig Contrast af en Idylskriver: en smuk Riibstads og en hæslig Koehyrde. Det Stødende for Pigen ere Kassererne af en Koehyrde, men ikke dennes Hæslighed. Pigens Fordom gif paa Hjrdens Stand og Handtering, ikke paa hans Udvortes, som efter den Skildring han v. 19-31 i Medhold af sine Medhyrder giver af sin Person og sine Talenter, maae have været heel fordeelig. Denne Fordom mod en enkelt Stand, er det heele Stykke igiennem saa paagribelig, at det skulde være sørt, om ikke en eller anden af dem, der have givet sig af med vor Digters Charakteristik, havde betient sig af denne Idylle som et locus classicus til at bevise den alexandrinske Hofslusts fædelige Indflydelse paa Idylskriverens landlige Idealer. Men i den bruunste Version findes aldeles intet Spoer til denne Fordom, hverken her eller længere frem, som siden skal vises. Ikke nok, at en høist betydelig Deel af Idyllens Ynde derved tabes; Digterens Hensigt selv forfeiles, og den af Pigen tilfidesatte Koehyrdes Naivitet — for ikke at sige meere — mod Enden af Idyllen, bliver aldeles usforstaaelig. — B. 5. 10. Hjrden gier Mine til at kysse hende, men hun vender sig om med frastødende Gebærde. Han exostulerer med hende og gientager sine Kasserer. Hun gier ham efter, vrænger ad ham. Han vover endda en Dyst, men affærdiges paa en Maade, saa ømsindlig, at han vel maae drive af. Det Dramatiske i disse Vers og de Handlendes Action, har hverken Digteren angivet og foreskrevet sine Acteurer, eller nogen Theocrits Udgiiver ved Adskillsestegn gjort kiendeligt. Men det ligger i Ordene, og kan ikke let miskiendes af den opmærk-

somme Læser. Bruun har ikke forstaaet Stedet; thi ellers havde han adskilt de talende Personer. Det løber altsammen i eet, og seer ud hos ham, som Dialogerne i en gammel Codex, der ved Læserens Nøie først maae afdeles, inden de kan læses. Var det saa, at B. 1. Tankerne og for sig selv havde afdeelt Personernes Samtale i de anførte Vers, da maatte han saa meget snarere have gjort Læserne deelagtig i sin Opdagelse, som en rigtig Adskillse af Acteurerne paa nærværende Sted gier den træffendste æsthetiske Anmærkning overflødig. B. forudsætter en Læser, der læser hen i Taaget. Igientagelsen af *λαλέεις* v. 6, 7. (som andre allerede have gjort giældende) hjælper os paa Spoer til at se og holde fast ved den omtalte Efterabning. Men hos B. med hans: *hvor du snakker, paa første Sted, og: hvor spød er din Røst, i Efterabningen, sine vi den knap igiennem et Sprinkelværk. Er det desuden Ironiens Zone hos den vrængende Pige! Ja! hvor spød er din Røst! Vil man have den tilforladeligste Visshed om, at Bruun ikke fattede Spøgen i Stedet, som han oversatte, saa saaer man den, ved at lægge Mærke til hvorledes han stiller sig fra Oversættelsen af det 18de Vers:*

Φερὼ δ' ὑποκάρδιον ὄργων

ὅτι με τὸν χαρίεντα καὶ μωμῆσαδ' ἔταίρα.

”Men i Hjertet det endnu ærgret mig, at den hæslige Tos bespottet mig Smukke.” Aabenbar sigter dette Vers til den knibste Piges Vrængen paa først-anserte Sted. Det kan han ikke glemme hende. Hvilket? *ὡς τρυφερὸν καλέεις, ὡς κατὰ ρήματα φράσεις &c.* (v. 7.) *χαρίεντα* sigter altsaa meer end mig Smukke, og en Oversætters Sag bliver det, ved et, om mueligt, ligelydende Ord at giere Allusionen ogsaa for den danske Læser fattelig. Naar Allusionen, som her, er givet, og en Oversætter endda verteter *μωμῆσαδ'* ved bespottede, saa har han, naar han kommer til v. 18 glemt hvad han læste v. 7, saa er det Sidste ham en

Gaade som det Første, saa er han af Grazierne forladt. — v. 25. Og mit Øie var lyst, som Athenes blaarollende Øie. Jeg tænker det var lysere, end Minervas Øie, langt lysere (χαρτωτέρα πολλού). Og saaledes burde det være, naar Sammenligningen skulde have Klem med en Gudinde, hvis Skionhed sjelden spiller nogen betydelig Rolle i Hyrdernes Verden. — Hvordan en Bruun er slummet til at give v. 31:

τὸ δ' ἀγυῖα μ' ἐν ἐφίλασεν

den hædige Oversættelse: blot denne Stadsmøse Kysser mig ikke, gad jeg nok vidst. Her maae en af de mange tydske Oversættere have haft sine Fingre med i Spillet. Og gid et saadant Hyrtaarn overalt havde tient vor forvildede Oversætter til Veisviser. Han havde da ikke, som han gjør, saa ofte stødt an mod den i Idyllen herskende Fordom mod en Koehyrde, hvorom alt ovenfor er talt. Han havde da ikke ladet Venus v. 34 blot forelske sig — thi det er *Φίλασε* (v. 36), men vase af Kiærlighed (*μῦνον*) og det ikke til en simpel Hyrde — thi det er saa gammelt og hverdags — men til en Koehyrde. Det samme gjælder om Hyrden v. 38, som han, uden videre Bestemmelse, lader Luna elske. Det samme om Rheas Hyrde v. 40. Originalen lægger en saadan Vægt paa det *βασιλεύς*, den tygger det i egentligste Forstand saa ofte, at en Læser, men endnu snarere en Oversætter, maatte være falden i Søvn, naar dette vel syv Gange efter hinanden i et kort Mellemrum forekommende Ord's hule Lyd ikke vorte hans Øres Trommeskind. Man saae, hvor lidet det rørte ham i Begyndelsen af Idyllen, men her, i Slutningen, hvor det kommer Slag i Slag, der at sove som en Steen, er noget uhørt. Kiøbstædpigen havde ladet Hyrden høre hans Stand. Denne Vebreibelse er ham, som intet kender til de store Stadens Rang og Titler, noget vildfremmed. Koehyrde! tænker han. Men hvad gjør det til Sagen. Mod min Person kan hun intet have. Den

rolse jo alle Niger i Eggen, og min Sang, Spil og Dands med. Fordi jeg er Koehyrde, løber hun fra mig. Hvad bilder hun sig ind? Vil hun være bedre end Dachus, end Venus, end Silene, end Rheas, end Jupiter, alle deels Hyrder selv af min Stand, eller Hyrderes Elskere af min Stand. Nu apostropherer Skalken Venus: Skulde du være mindre latter end disse Kiøbstædpiger? Skam dig da ved din Adonis! giv ham sin Afseid. Idyllen burde saaledes heller føre til Overskrift: den ved sin Stand lykkelige Hyrde, end den urimelige, som vor Oversætter, Gud veed paa hvilken videnskabelig Vens Ord, har valgt: Væg-hyrdens Klage. Endskjønt han maae gierne beholde Æren for egen Opfindelse af denne Titel. Thi en Oversætter, som eengang er vant til at tage quid pro quo, ham maae man ikke regne det saa noie med, om han af theokritiske Hyrdekient skaber hastige Jeremiader.

Med saadanne Oversætter-Talenter, som de beskrevne, udrustet beseiler Hr. Bruun hart ad den heele gamle og nye Verden. Men Læseren maae undskylde mig, om jeg ikke seiler længer med saa uersaren en Søemand, som hvert Dieblæk kommer ud af sin Kaas, og aldrig saar Maaket i Sigte, fordi han ikke veed, hvor han skal søge det. Jeg har fulgt ham, saa langt jeg kunde, til Grækenland og Italien. Hvem det Onde, som jeg paa disse Keiser har døiet, ikke afstrækker, den give sig Himlen i Bold og rejse med ham til Frankrig, Engeland o. s. v. Thi ogsaa disse Keiser har han, som sagt, som Oversætter, forssgt sig paa. Disse Keiser, som de der ere kortere, udfordre mindre Forberedelse, have desuden mindre Besværligheder i Følge med sig, kunne af Geniernes constituerede Recensent-Auctoriteter i al Magelighed bestrides. De danske Viise-Forsøg i dette Bind maae være smukke, allerhelst naar Publicum giver Tønen og Hr. Bruun selv i Adresse-Avisen tilraaber det: Bravo.

(Denne Recension er af Prof. Torfel Baden i Kiel.)

XI.

Om Natural-Kabinettet paa Charlottenborg, og dets Forbindelse med Universitetet.

I Aaret 1759 blev paa Charlottenborg Slot indrettet et Natural- og Huusholdnings-Kabinet, med anrecterede Professioner i Naturhistorien og Oeconomien; hvortil daværende Oberhofmarskalk Grev Adam Gotlob Moltke havde lagt den første Plan og gjort Begyndelsen, der ogsaa blev beskikket til første Præsæs. I dette Naturalkabinet, hvorover en trykt Foundation ud'om under 31 Marts 1759, skulde samles og bevares alle Slags saavel fremmede, som især vore egne Rigers og Landes Naturalier og Producter, dog fornemmeligst de, som have nogen Indflydelse i Bierg- og Land-Huusholdningen, saasom Mineralier af allehaande Erts-, Jord-, Leer-, Steen-, Salt- og Svovel-Arter, Fosfiliæ, Petrificater, Conchilier, Coraller, Polyarter og Havs-Vexter, med mere: Videre Herbaria viva, eller indlagte Urter, Dyr, Fugle, Fiske, Amphibier, Orme, opstoppede eller i Brandevin forvarede Insecter, og saa videre: Ligesledes skulde her ogsaa forvares Rudi-Materier, Prøver af alle Slags Manufactur- og Handels-Varer, og Træ-Arter, saavelsom og Modeller af adskillige Slags Maskiner, brugelige ved Berg-Bygning, Agerdyrning og den øvrige Landhuusholdnings Redskaber, Fabrikers, Fiskeriers, med mere.

Over disse Oeconomica og Naturalia, i Sambeholdelse de som henhøre til Mineralriget, befalede de derved beskikkede Professorens historia naturalis & oeconomica at læse offentlig paa Dansk to gange ugentlig om Vinteren. Ligesom og Probertonsten en gang om Ugen skulde afhandles, og nyttige metalurgiske og physiske Experimenter anstilles, som kunde oplyse en eller anden Sag i Minerallogen og Huusholdningskon-

sten. — Om Sommeren skulde Professor oeconomica læse publice over de Vexter, Urter og Træer, som have nogen Indflydelse i Oeconomien eller Medicinen, helst saadanne som enten vore vildt, eller dog taale vort Klima, og med Fordeel kunne plantes og dyrkes i de danske Riger og Lande. Til hvilken Ende han skulde forsynes af den botaniske Have med friske Vexter. Desuden skulde han een Dag om Ugen gaae ud paa Marken omkring Kiøbenhavn med Lyshavende og Studerende for at vise de vildvarende Urter og Træer; dog ogsaa tillige andre forekommende Naturalier, saasom Insecter, Amphibier, Jord- og Steenarter med mere.

Professorerne skulde have Rang med dem ved Universitetet i Kiøbenhavn, og foruden den dem tillagte Løn Børefser at beboe ved Amphitheatrum og fri Ildbrand.

Før at kunne anstille de nødvendige Prøver, lovede Kongen, af sin Kasse, at lade udbetale de til Instrumenter, Materialier, Kul, samt andre Nødvendigheder høist fornødne Omkostninger, saavelsom de nødvendige Døger.

Professorerne tillades, efter Førestilling, paa Kongelig Betøstning at gjøre de nødvendig findende Reiser i begge Riger, til nyttige Ting's videre Opfindelse eller Forbedring, Samlingens Forøgelse, Correspondences Bedligeholdelse m. m.; saaledes at Professor historia naturalis reiser i Norge, og Professor oeconomica i Danmark og Hertugdømmerne, samt andre Steder, hvor Kongen det for godt finder.

De første ved dette Institut ansatte Professorer vare de Herrer Ascanius, siden Berghauptmand i det nordenskioldske i Norge, og Fabricius, nu Prof. i Kiel, hver med 400 Rd. aarlig Gage. Dog havde Ascanius end videre af particulier Kassen 300 Rdlt., saa at hans aarlige Gage udgiorde 700 Rd.

De øvrige Udgifter til Kabinettet bestode a) i Løn og Kospenge til en Opvarter 75 Rd., b) til en Bog-samling 100 Rd., c) ubestemte Udgifter til Kabinet-tets Underholdning, saasom til Modeler, Spiritus, Glas, Kar, Kul, Brevporto og deslige, i Gennemsnit aarlig 86 Rdlr. Saaledes beløb sig den hele Udgift til Naturalkabinettet indtil 1771, til aarlig omtrent 1400 Rd., hvilket alt gik af den Kongelige Kasse.

J sidstnævnte Aar erholdte daværende Etatsraad og Professor Hübner, tilligemed Finantseraad Øder en Kongelig Kabinetordre under 15 Marts, skreven paa tydsk og parapheret af daværende Geheimsekretair Struense, hvorved de befalebes at træde sammen, for at udkafe en Plan til Forening af det Charlottenborgske Etablissement med Universitetet; hvis fornemste Artikel var, at see til, at Fondet til dette Etablissements Underholdning blev taget gandske af Universitetets Midler, om ikke strax, saa dog i det mindste i Tiden; imidlertid skulde det Manglende anvises af Particulairkassen, naar Summen først var bestemt." Dette Project blev de daværende Profes-sorer ved Stiftelsen bekendtgjort.

Commissionen viste sig strax meget virksom i den-ne Sags Drift, især Hübner, som førte Correspon-dencen, og udkaftede den befalede Plan, hvortil Con-cepten findes med hans egen Haand skreven iblandt hans esterladte Papirer, af hvilke den strax skal blive meddeelt. Han raader til, intet for det første at lade sig mærke med den overdragne Commission, men for-sømmer ikke ved Brevverling med vedkommende Col-legier og Particuliers at indhente Oplysning om, hvor nogen, endog den mindste Sum kunde være at inddrage til Institutets Befordring; hvilket Øder bil-liger med disse Ord: "Es ist uns um der gleichen item eben so sehr zu thun, als einem Examinandus um viele bene."

Foruden de fornødne Pengesonds til Institutets Indretning, var Hübner ogsaa betænkt paa at skaffe de fornødne Værelser til at rumme hvad som skulde for-bindnes med dette Etablissement, som ogsaa til Bolig for en Professor. Den ene af de ved det Charlotten-borgske Naturalkabinet ansatte Lærere, Ascanius var bestemt til at afgaae, og i hans Sted at ansættes Professor, nu Oberberghauptman Brünniche, som allerede havde frie Værelser i Communitets-Bygning-en, som Lærer i Oeconomien og Opsynsmand over Universitetets Naturaliesamling, der var opsat paa den store Sal over Communitetet. Da værende Commu-nitets Deconomus Nissen, som dette Nygte kom for Øren, og ventelig frygtede for, at man maasse vilde anvise den nye Professor frie Værelser i den af ham som Deconomus indtagne Boelig, gjorde uanmodet sine Forestillinger herimod til Commissionen, og gav An-slag paa den Gaard, som var indrettet for afgangne Procankler Pontoppidan med en Beføstning for Communitetet, efter hans Foregivende, af mere end 7 til 8000 Rd., og som uu beboedes af hans Enke. I denne Gaard, meener han, kunde være Plads baa-de for Procanklerinde Pontoppidan og for Frue Ro-senstand Goische, som en Deel af Communitets-Byg-ningen var indrømmet til Beboelse, hvilken nu kunde overlades til den nye Professor i Naturhistorien. Han beskriver tillige paa det næieste alle de Værelser og Com-moditeter, som fandtes i denne Gaard.

Denne Oplysning foranledigede Hübner til at forespørge sig hos Frue Procanklerinde Pontoppidan om de Aarsager, hvorfor Kong Friderich den femte havde tilladt hende paa Livstid at beboe den Deel af Studtiigaarden, som for hendes sal. Mand var ind-rettet. Procanklerindens egenhændige Svar af 11 April 1771 vil jeg anføre med hendes egne Ord:

1) "Af 3 September 1736 behagede det høisalig Kong Christian den fjerde skriftelig at befale min sal. Mand, han skulde forfærdige en almindelig Psalmebog, indrettet efter visse Materier, hvoraf man hidindtil ingen havde paa Dansk."

2) "Ligesledes af 3 September 1736 at forfærdige en autoriseret Catekismi Forklaring, til alle Skolers Brug i begge Rigerne og Høystendommerne."

"I Steden for med Biskop Ringo at lade Oplagene af Psalmebogen komme sig eller sine til Fordeel, skænkede han Bogen med fuld Oplagsrettighed til Baisenhuset: da derimod Biskop Ringo ved sin Psalmebog vandt saa meget, at han købte en Herregaard for sine Arvinger."

"Af Catekismo ere siden den udkom, giorte 26 Oplag. Disse, tilligemed hvad der er vundet paa Psalmebogen, har indbragt Stiftelsen en Kapital, større end jeg tør nævne; men vil udbede mig, at D. res Velbaarenhed herom ved Inspector vil lade sig give Efterretning."

"For det 3) da min sal. Mand var saa lykkelig ved sin oeconomiske Balance af 1759 at tilvende sig nuværende Rigsraad Schæffers Bisald, som denne gav i et uventet meget artig Brev tilkiende, saa tog min Mand sig den allerunderdanigste Frihed, at forevise dette til høisalig Kong Friderich den femte, som, fornoiet over at en Undersaat kunde opvække Fremmedes Opmærksomhed, tillod min sal. Mand at udbede sig en Naade. Da udbad han sig denne: at jeg efter hans Død maatte paa Livstid beboe de Værelser, ham vare forundte."

Efter denne Oplysning, saae Commissionen sig nødsaget at give slip paa det Haab, den havde giort sig om frie Værelser i Procanklerens Bolig; og var nu intet tilbage, uden at saae den nye Professor indvar-

teret hos Communitetets Oeconomus, hvilket da ogsaa Commissionen andrager.

Staaer endnu tilbage, at meddeele Commissionens allerunderdanigste Beretning til Kongen, efter den Concept jeg finder iblandt sal. Hübners efterladte Papirer. Den er opsat, som alt hvad der i denne Tidsperiode skulde forestilles Kongen, paa tydsk, og skrevet med Hübners egen Haand. For almindeligere Nyttens Skyld leverer jeg den i en nøiagtig Oversættelse.

I Forveien vil jeg allene bede at lægge Mærke til, med hvor megen Hurtighed denne Commission er bleven drevet og fuldført, og hvor affikkende imod nyere Tidens Commissioners Sneglegang. Commissorium var udstædet den 15 Marti 1771, og den 7 Maj s. A. var Commissionens Beretning moden til at kunne forelægges Regieringen, uagtet den imidlertid førte Brevverling med de forskjellige Collegier. Dertil maa Grunden søges i den almindelige Virksomhed, som i denne Tidsperiode herskede i alle Sagers Drift, og som har Sted i alle nye Revolutioner, uden enten at være et Bevis paa Administrationens Forandring til det Bedre, eller at tiene Undersaatterne til Borgen for, at samme Virksomhed og Tjenstiver vil blive ved, naar den tilsigtede Revolution er bleven fuldført. Dertil kom, at Finantsraad Øder, som var et stort Hiul i den nye Administrations Maskine, og vidste forud hvad der var i Giøre, ikke forsømte at paaminde sin Medcommissarius, og tilskynde ham at fordrø Bærket, førend de i Collegierne tiltænkte Forandringer fandt Sted. Alligevel var Hübner — hvilket var det 2det jeg her vilde lægge Mærke til — den Mand som havde det meste med Commissionen at giøre. Det var ham, som ledte den hele Sag og førte Correspondensen: et nyt Bevis paa det jeg tilforn har sagt om denne Mand, men som nogle ikke have villet troe: at det ikke har manglet ham enten paa Talenter, eller Gavnelyst, men allene paa beqvem Leilighed og passende Sted til at aagre

med sit Pund. For det 3die endskjendte denne Commission, som saa mange andre, ingen videre Følger har haft for det Almindelige, formedelst den i Begyndelsen af næste Aar paafulgte Forandring i Ministerium; saa havde det dog været at ønske, at dens Beretning, der indeholder saa mange Vink til Naturvidenskabens Opkomst ved Universitetet, havde været kiendt og nyttet af de følgende Universitets Reformatorer. De skulde da neppe have tænkt paa at forege Theologien med flere Lærestole, og derimod gandske tilføjet Naturens Studium. — Men til Beretningen selv.

(Det øvrige i næste Hefte.)

XII.

I Anledning af physisk og politisk Magazin April 1797 No. IX.

En Unavnt, formodentlig fra Bergen i Norge, har paa ovenmeldte Sted gjort et uforstyldt Udfald paa mig, fordi jeg i det sidst udkomne Hæfte af Universitetets Journalen har taget mig den Frihed, at henføre de Candidaters Navne som i Bergen offentlig ere examinerede, "paa den Liste, paa hvilken jeg tyler sammen" (Efter hans fine Udtryk) "dem som ere privat indskrevne uden offentlig Examen." Og da jeg, som han forstker, er bekiendt for, ikke at være, eller nogensinde have været en Ven af den norske Universitets- sag, saa opfordrer han mig "at nævne hvad der har drevet mig til at begaae denne Uartighed: om Aarsagen er hos mig selv, eller om Biskoppen, Rector og Conrector i Bergen, have været efterladne i, efter Rescriptets Vdende, at nedsende til det philosophiske Facultets Decanus de Bevisligheder, som skal give Underretning om den overstandne Examens Udfald."

Endskjandte Tønen i denne Opfordring gierne kunde undstyldte mig, om jeg ikke svarede denne Cansculot, der ikke undseer sig ved at bestyldte mig for at kaste Haan paa de norske Candidater; saa vil jeg dog, for min egen Skyld, og om jeg selv derved kunde indhente nogen paalidelig Oplysning om Følgerne af den de norske Studerende tilstaaede Fritagelse for den kiøbenhavnske Examen artium, søge at tilfredsstille min Anonymis Ønsker.

Den Fortegnelse jeg engang en Aaret leverer paa de Candidater, der aarlig indskrives som academiske Borgerere ved Kiøbenhavns Universitet, grunder sig paa Universitetets Matricelbog, som er i Rectors Forvaring, og hvori alle de som begiære og erholde academisk Borgerret, af ham indføres. Efter denne inddeeler jeg de Candidater, som have vundet academisk Borgerkab, i dem a) som have underkastet sig offentlig Examen, nemlig ved Kiøbenhavns Universitet og b) dem som ere privat indskrevne uden offentlig Examen, nemlig ved samme Universitet. I denne Matricel fandt jeg rigtig nok nogle saa Bergenser fortegnede, tilligemed den Character de havde faaet ved den offentlige Examen Artium i Skolen. Men da Antallet ikke var fuldstændigt, og det var mig bekiendt, at ogsaa fra Trondhiems Skole nogle paa samme Maade vare dimitterede, men som ikke sandtes i Matricelen, troede jeg, det var best at lade det beroe, indtil man kunde give disse fra de norske Skoler efter Rescriptet af 26 Februari 1796 dimitterede Candidater en egen Rubrik; hvilken de skal faae i denne Journal, naar det maatte behage de Herrer Stifternes Bisper, eller Skolernes Rectorer, at lade mig tilstille en nøagtig Fortegnelse paa de Candidater, som efter ovenmeldte Rescript ere dimitterede. Dette Rescripts Art. 5. befaler, at de Bevisligheder, som gives af Biskop, Rector og Conrector om den overstandne Examens Udfald, skal besørjes af enhver Dimitteret selv nedsende

til Decanus Facultatis philosophicæ her ved Universitetet, hvorefter han strax skal inscriberes. — Dette er formodentlig Aarsagen, hvorfor Rectors Matricul ikke kan være fuldstændig, da nogle Candidater ikke reise strax ned, andre ikke forevise deres Matrifel strax, naar de komme til Kiøbenhavn. Det var derfor at ønske, at denne Artikel maatte forandres derhen, at det ikke blev overladt til Candidaten selv at indlevere disse Bevisligheder, men at Biskoppen eller Rector besørgede dem strax efter Examen nedsendte til Decanus; hvorefter Candidaten, naar han selv meldte sig ved Universitetet, fik sit Indskrivningsbevis. Imidlertid, og indtil heri tages nogen fast Regel, vil jeg anføre de bergenske Candidaters Characterer, saavel deres som i forrige Aar have været indskrevne og hvis Navne jeg blot har nævnet, som deres der siden ere tilkomne, alle disse ere da:

Christian Brun, dimitteret med Laudabilis.

Herman Overhagen, ligesaa.

Georg Theodor Meldahl, ligesaa.

Magnus Christ. Fritsner, Haud illaud.

Nic. Friis Alstrup Dahl, Laudab.

Joh. Ernst Welhaven, ligesaa.

XIII.

Kongelige Rescripter og Cancellie Breve.

Kongelig Bevilling af 3 Febr. 1797, at Studiosus Clans Christian Schønning maa fremstille sig til latinse juridisk Examen, uden i Forveien at underkaste sig den philosophiske Examens philologiske Prøve. —

Dito af 10 Febr., at Studiosi Jens Peter Tønner og Hans Christian Mølsted maa lade sig examinere i det hebraiske Sprog ved næste offentlige philologiske Prøve.

Dito af 31 Marti af samme Indhold for Studiosus Theologiae Gotfred Smidt Schønau.

Ved Skrivelse af 3de Marti har H. H. D. Patronen tilkiendegivet Consistorium, at Hans Majestæt under samme Datum havde befalet, at Præmedailleringerne ved Universitetet for Fremtiden altid skal uddeles paa den Dag, da Rectoratet stiftes, og at, naar Patronen har Forsald, Rector da skal uddeele samme.

Kongelig Rescript af 19 Mai, at det andet juridiske Corpus skal i Overeenstemmelse med den Kongelige Resolution af 25 Novbr. f. A. (see Universitets-Journ. 1797 første Hæfte pag. 43) henlægges under Quasturens Administration, saa at denne skal have Indkomsterne af dette Professorats Fordegods og Tjender fra forrige Aars Begyndelse; men Pengeindkomsterne fra 1ste Jan. d. A. af at regne, ligesom og de General-Auditer Nørregaard tilstaaede 1200 Rdlr. af Professoratets Indkomster skal udbetales ham kvartaliter.

Cancelliets Skrivelse af 27 Mai, hvorved Consistorium anmodes om, at ville, saavidt muligt, til Cancelliet indsende fuldstændige Efterretninger om de, for Studerende værende, saa kaldte Familie-Stipendier, saavel de der administreres af Professorerne ved Kiøbenhavns Universitet, som de hvis Forvaltning og Uddeeling, efter Stifterens Villie, ere i private Folks Børge, samt tillige af Foundationerne meddeele rigtige Afkrifter.

XIV.

Dedsfald.

Den 19 April døde Hr. Conference-Raad Nielsen, forhen først Informator og Hovmester ved de kongelige Pager, derefter Informator hos Hans nuregerende

Majestæt, og endelig Bibliothekarius ved det Kongelige Haandbibliothek, i sit 87de Aar. Endskiøndt denne Mand ikke ved Skrifter har gjort sig et Navn i den lærde Verden, saa var han dog almindelig kiendt og agtet som en oplyst Væb af Lærdom og Videnskaber, og en Mand af Smag paa den skønne Litteratur. Han blev een af de første Medlemmer i Selskabet til de skønne Videnskabers Forfremmelse, hvis Arbejder og Forsamlinger han først i sin høie Alderdom unddrog sig. For Musik havde han et Slags Passion, i Fald dette Ord kan have Sted om en Character, hvis munita sapientia syntes at kræve Bødd for at sættes i Bevægelse. — Hvo der vil vide mere om denne ærværdige Olding, henviser jeg til Iris for Juni d. A., hvor dog nok maa fræregnes hvad der siges, deels om hans Embede som Kabinetsprædikant i Christian den siettes Tid, hvorom jeg i det mindste ingen Efterretning har kundet faae; deels om en nye gienneføet og med Anmærkninger forøget — skal vel hede forsynet — Udgave af Plutark, der nok ikke beleber sig til mere end en Oversættelse af et af de smaa plutarkiske Skrifter paa tydsk, hvilken ventelig tilligemed hans Bibliothek er forgaaet i Christiansborgs Brand.

Den 2den Mai døde Hr. German Treschow, Professor i Theologien og Sognepræst ved Garnisonsens Meenighed i Kiøbenhavn. Han reiste først i en modnere Alder til fremmede Universiteter, men bragte ogsaa modne Frugter af samme hjem med sig, hvilke eg til sin Tid har bekiendtgjort *). Hans Talent som Prædikant var det jevne, opbyggelige, hiertelige Fordrag; hans Sprog reent, uden Konst, uden Platved. Han var en elegant Kiender af de skønne Konsters Bærter, hvoraaf han selv eiede en udvalgt Samling. Hans Huus var derfor et Slags Musæum, som

Elkere af Konsten, selv Fremmede, søgte til, og vidste at sætte Pris paa. Hans Omhyggelighed for Skolevæsenet, og Ungdommens Ansættelse til Sædelighed og Bindfelighed, bør stifte hans Navn et varigt Minde.

XV.

Doctor Promotion i Lovkyndigheden.

Vor unge Landsmand Hr. Erich Sammeleff, som esterat have tilendebragt sine Studeringer ved Kiøbenhavns Universitet, opholder sig nu i Kiel, er ved dette Universitet, efter foregaaende sædvanlig Examen, og efter at have offentlig forsvaret et af ham selv udarbejdet Stridskrift: De Liberos legitimandi modis secundum Juris Danici, inprimis hodierni, præcepta, ved et i Universitetets Navn udstedt Diploma under 31 Mai proclameret som Doctor i Lovkyndigheden. Promotor og Præsæs ved denne Akt, Hr. Etatsraad Trendelenborg erklærer i en vedhængt latinisk Epistel til Candidaten, at han under Revisjonen aldeles intet (ne hilum quidem) har forandret i Materien selv, end ikke paa de Steder, hvor han ikke kunde være af Forfatterens Meening, men at denne hel og holden horer ham selv til. Den unge Doctor er en Dattersøn af vor berømte Procansler Pontoppidan.

XVI.

Rector: Skifte ved Universitetet.

Den 15de Juni nedlagde hidtilværende Universitetets Rector Hr. Dr. og Prof. Münster, Rectoratet, og ovenleverede samme til Hr. Etatsraad og Professor Sæptorph ved en latinisk Tale om Religions-Læreres Nødvendighed og Gavnlighed.

*) See nye Krit. Journ. for 1774. No. 5.

Efter at Talen var holdet, bleve ved den afgaaende Rector, i Følge Kongl. Resolution. (S. Universit. Journ. for d. A. 1ste Hefte S. 44.) Præmiemedaljer uddeelte til de Candidater, hvilke samme tilforn vare tilkiendte. (See sammest. S. 33.)

Det til denne Act af Hr. Prof. Hierulf skrevne Programma indeholder en interessant Begyndelse til en Historie om Laugene og Gilderne i Norden.

XVII.

Bekiendtgjørelse.

Da det Finckiske medicinske Reise-Stipendium til 11 Juni dette Aar er bleven ledigt, saa ville de af Testators Familie, som paa Grund af deres Slægtskab med denne troe sig nærmest berettigede til at udvælges, i Overensstemmelse med Fundatsen, behage at henven-

de sig til undertegnede Repræsentanter for dette Stipendium.

Wagger,
Oberst.

Bartholin,
Justitsraad.

**

**

**

Da min Oversættelse af Tacitus' Historiebøger, til ligemed Germanien og Agricola's Levnet, nu snart kan ventes særdig fra Trykken, saa vilde de, som have Subscriptionslister i Hænder, behage jo før jo heller at tilfille mig samme. Det hele Værk bliver tilsendbragt med dette Bind, som vil komme til at udgiøre omirent to Alphabeter. Den rhetoriske Afhandling: om Aarsagerne til Veltalenhedens Forsald, som tilskrives Tacitus, men som neppe har ham til Forfatter, har jeg besluttet, ikke at tage med i en Samling af lutter historiske Arbejder, men enten at udgive for sig selv, eller at oversætte i Universitets-Journalen.

Indhold af andet Hæfte for 1797.

	Side		Side
I. Om Tidernes Indflydelse paa Skolevæsenet	49	b) Poetiske Forsøg af M. C. Bruun,	
II. Det Fletscherke Legat	55	første Deel	86
III. Sommerforelæsninger ved Kiøbenhavns		XI. Om det naturhistoriske og oekonomiske	
Universitet	56	Institut ved Charlottenborg, og dets	
IV. Philosophisk Examen i April Maaaned	58	Forbindelse med Universitetet	90
V. Om Universitetets Bogtrykkere	62	XII. I Anledning af fysisk og politisk Maga-	
VI. Envoié Niels Griis's Legat for Philologer	68	zin April 1797. No. IX	93
VII. Hr. Kiegels's Legat under Navn af:		XIII. Kongelige Rescripter og Cancellie-Breve	94
Tak for Hvile	73	XIV. Dødsfald	sammest.
VIII. Juridisk Examen i Jan. og April Qvart.	75	XV. Doctorpromotion i Lovkyndighed	95
IX. Theologisk Embeds-Examen i April	77	XVI. Rectoriske ved Universitet	sammest.
X. Vigtige danske Skrifter:		XVII. Bekiendtgjørelse	96
a) Om Trykkesfriheden og dens Love ved		* * * Avertissement.	sammest.
M. G. Birkner	77		

Trykfeil i forrige Hefte:

Pag. 8. Lin. 27 Driftighed læs; Driftighed.